

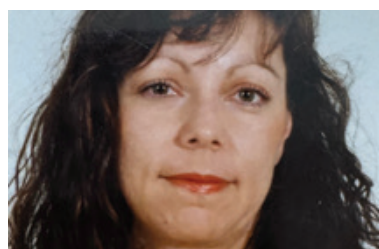

PRVI KONGRES SPŽŽ

Pevski zbor P. Tomažič
Ženska enotnost
in pogum

STRAN 3

NAŠ POGOVOR

Jelka Kokol Plošinjak
Umrlo 86 dijakov
gimnazije

STRAN 6

POHOD NA RAŠICO

Obujanje spominov
Prva slovenska
požgana vas

STRAN 15

UVODNIK

»Nikoli več«

Dr. Martin Premk
zgodovinar

Zdaj ni skoraj nobenega dvoma več, da zahodni svet drvi v novi nacizem. Začelo se je tako, kot se vedno začne, kot je to že zdavnaj razložil filozof Bertrand Russell: »Prvi korak v fašističnem gibanju je združitev ljudi, ki jih povezujejo brezdelje, primitivnost in neumnost pod energičnim vodjo. Naslednja koraka sta navduševanje vseh bedakov in utišanje inteligentnih s čustvenim vznemirjenjem na eni strani in terorizmom na drugi. Ta tehnika je stara kot svet. Izvajali so jo v skoraj vsakem grškem mestu, sodobniki pa so njen obseg le še povečali.«

Vzorec se v zgodovini res rad ponavlja in ni čudno, da se zahodni svet iz zgodovine nikoli nič ne nauči. Ker se noče. Ker zgodovino raje namenoma pozablja, zanemarja, spreobrača in potvarja in tako vedno znova opravičuje svoje nacistične težnje, ki na koncu vedno pripeljejo do vojne, ropanja in genocidov. Pod vodstvom »prvega svetilnika demokracije« zahodni svet vnovič govori o velikih Amerikah, velikih Nemčijah, velikih Italijah in Madžarskah. Mednarodno pravo in meddržavni sporazumi so ostali le črka na papirju, prevladovati je začel zakon močnejšega. Znova se ustvarjajo sovražniki iz drugih držav in narodov, znova se za vse krivi »tujce« in vse »manjvredne« ter drugače misleče. Znova se prepovedujejo knjige in umetnost, zanika se znanost, posmehuje se izobražencem in pljuva po njih, vse z namenom širjenja sovraštva in ustvarjanja delitev na večvredne in manjvredne, na gospodarje in sužnje, saj so take delitve bistvo nacizma in fašizma.

Če kdo pozna zgodovino nacističnega in fašističnega zatiranja, smo to Slovenke in Slovenci, ki smo morali dolga leta hlapčevati tujcem in smo bili med največjimi žrtvami fašizma in nacizma. A kljub temu se je pri nas začelo dogajati podobno kot v zahodnem svetu. Vse več je sovražnosti in delitev. Nekateri bi zakonite predstavnike oblasti dali linčati in obešiti na bencinskih črpalkah, drugi ploskajo avstrijskim policistom, ker tepejo Slovence zgolj zato, ker so Slovenci. Krepitve skrajne desnice v povezavi z neonacisti ali neofašisti ni težava samo na Zahodu, to je težava tudi pri nas. Prvi ko-

rak k odpravljanju težave je spoznanje, da ta obstaja. Zato je bila v državnem zboru sprejeta deklaracija o vzponu skrajne desnice v Evropi »Nikoli več«. Zanimivo je bilo spremljati razprave in potek glasovanja o deklaraciji. Predstavniki največje opozicijske stranke oziroma »najbolj poštene stranke« niso sodelovali v razpravah ter jih niti ni bilo na glasovanju o deklaraciji. Lahko bi dobili vtis, da jih težave krepitve skrajne desnice in neonacizma ne zanimajo, a po drugi strani vemo, da so prav oni podpirali neonacistične »rumene jopiče« in da njihove povezave vodijo do skrajno desničarskih skupin. Še bolj zanimiv odziv pa je bil pri drugi opozicijski in »najbolj krščanski stranki«. Deklaraciji so njeni poslanci nasprotovali in glasovali proti, češ da ljudi razdvaja, ker ne omenja komunizma. Ker so po njihovem mnenju fašizem, nacizem in komunizem seveda enaki. Takšno razlago prizadevno uporabljajo vse skrajno desničarske skupine, da s tem zmanjšujejo zločinskost nacizma in fašizma. Vedno nato dodajo, da je bil pa komunizem najhujši od vseh, in nas hočejo s tem prepričati, da s fašizmom in nacizmom pravzaprav sploh ni nič narobe. Kar je za tiste, ki so tesno povezani s Katoliško cerkvijo, najbrž čista resnica, saj so vsi fašistični in nacistični režimi pri zatiranju vseh drugače ali svobodno mislecih ter pri vojnah in zločinih vedno tesno sodelovali s Katoliško cerkvijo. Ampak iz preteklosti jim dela težave samo komunizem, fašizem in nacizem pa zanje in tudi za drugo desnico sploh nista težava. So jim pa seveda zato težave ali že kar grožnja protifašizem in zavzemanje za mir in strpnost.

Kot žal vidimo, fašizem in nacizem nista stvar preteklosti, ampak sta tukaj in zdaj, pri nas in drugje na Zahodu. Nasilje in sovraštvo sta postala opravičljiva in ne smemo si domišljati, da so grozote in vojne preteklost. Ne smemo misliti, da se zločini fašizma in nacizma ne morejo ponoviti. In ob tem ne moremo biti tihi, saj poznamo tudi zgodovino tišine ob začetkih nacizma in fašizma ali celo njuno tiho odobravanje. Zato je deklaracija »Nikoli več« glasno opozorilo ob ponovnem vzponu skrajne desnice in neonacizma v Evropi in pri nas. Glasno opozorilo, da se moramo zavedati nevarnosti ponovnega vzpona nacizma in fašizma. A zavedati se moramo predvsem enega zgodovinskega dejstva, ki je morda eno najstrašnejših zgodovinskih dejstev. Pred slabimi stotimi leti so nacisti v Nemčiji prišli na oblast legalno z volitvami, kar se lahko znova zgodi, in to v vsaki državi. Ko se to zgodi, je prepozno, vsi pa vemo, kako se to konča.

RAZSTAVA O BOLNICI FRANJA

Skriti dragulj Evrope
v Evropskem parlamentu

Odprtje razstave v Evropskem parlamentu

Na pobudo evropskega poslanca Matjaža Nemca so 14. oktobra v Evropskem parlamentu v Bruslju odprli razstavo Partizanska bolnica Franja – skriti dragulj Evrope. Bolnišnica Franja je v težko dostopni soteski Pasice na Cerkljanskem delovala 16 mesecev. V njej se je od decembra 1943 do maja 1945 zdravilo več kot 700 najtežjih bolnikov in težko ranjenih številnih narodnosti od marsikod po svetu. Bolnišnica je ime dobila po zdravnici dr. Franji Bojc, ki je ja-

nuarja 1944 nasledila ustanoviteljico in prvega zdravnika dr. Viktorja Volčjaka. Leta 1946 je postala muzej. Uresničila se je misel, ki jo je zapisal dr. Franc Podkoritnik, med vojno krajši čas zdravnik v Franji: »Tudi po končani vojni se mora ohraniti ta postojanka kot viden dokaz vsem bodočim rodovom, kaj je zmožna ustvariti in kaj ustvarja ljubezen do svobode.«

Zbrane, med katerimi so bili slovenska veleposlanica v Belgiji **Barbara Sušnik**, namestnica ve-

leposlanice v Stalnem predstavništvu Slovenije pri EU v Bruslju Andreja Viher White, državni sekretar in predsednik SD Ljubljana Marko Koprivc, slovenski župan Peter Dermol, Gregor Macedoni, Ivan Žagar, Nejc Smole in županja Nuša Gajšek, evropska poslanka iz Avstrije Elisabeth Grossmann in evropski poslanec iz Hrvaške Marko Vešligaj, je nagovoril **Matjaž Nemec**.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

80. OBLETNICA ZMAGE KITAJSKE

Drevo miru, ki daje upanje

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija je v sodelovanju z veleposlanštvom Ljudske republike Kitajske v Sloveniji v Vrtu spominov in tovarštva v Petanjcih pripravila spominsko slovesnost v počastitev 80. obletnice zmage Kitajske v narodnoosvobodilni vojni proti japonski agresiji in konca svetovne protifašistične vojne.

Marjan Šiftar, predsednik Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija, je zbrane pozdravil v Vrtu, ki

je oaza spominov, ustvarjalnosti, kulture in mladosti ter po eni strani spomin na žrtve fašizma in nacizma, po drugi strani pa tudi živim v opomin, da se grozote vojne ne bi več ponavljale. A smo, kot je govornik dodal, še vedno prevečkrat priča, da se takšne grozote še dogajajo. Župan občine Tišina **Franc Horvat** je tiste, ki so v Vrtu prvič, pozval, da se še vrnejo, vsi pa naj širijo sporočilo Vrta, to je mir in nikoli več vojne. Veliko

je govora o miru, je še dejal, a se zelo malo dela za to, da bi živeli v miru.

Spomin na zgodovinska dejstva
Marijan Križman, predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, je poudaril, da ima zasaditev spominskega drevesa poseben večplasten pomen.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Skriti dragulj Evrope v Evropskem parlamentu

»Z vstopom v Franjo so se izbri-
sali predsodki. Bilo je to zavez-
ništvo, ki je presegalo sodelovanje
proti okupatorju. V ospredju je bila
skrb za človeka – brez obsojanja in
označb. Zaveza razstavi Partizan-
ske bolnice Franja je tako najprej
zaveza človečnosti. Je zaveza, da
se moramo v spominu in seda-
njem, času številnih vojn, opreti na
tisto, kar je v človeku dobrega. Je
zaveza, da smo odgovorni sporoči-
lo Franje prenesti čim večjemu šte-
vilu Evropejk in Evropejcev vseh
generacij. Iz človečnosti in sodelo-
vanja, iz katerih je moč črpala tudi

Sporočilo direktorja Urada za evropsko dediščino Vincenta Curieja

»Urad za evropsko dediščino je ponosen na delo vseh, ki so-
delujejo pri projektu Partizanske bolnice Franja. Bolnica Fra-
nja se v svojem bistvu nesporno ponaša z evropsko dimenzijo.
To dediščino poosebljajo ljudje Franje, ki so v najtemnejših
trenutkih evropske zgodovine pomagali ranjenim in jih sprav-
ljali na varno. Partizanska bolnica Franja pa tudi dandanes go-
vori o evropskih vrednotah – o svobodi, o človekovem dostoj-
anstvu. Urad za evropsko dediščino zato iskreno upa, da bo
muzej bolnice kmalu vnovič odprl svoja vrata za javnost. Gre
namreč za kraj, pomemben tako za ohranjanje evropske kul-
turne dediščine kot tudi za vse Evropejke in Evropejce.«

Vabilo na razstavo v Evropskem parlamentu

Franja, smo postavili Evropsko uni-
jo, kot jo poznamo danes.« Izjem-
na zgodba je predstavljena v šestih
vsebinskih sklopih z besedili, foto-
grafijami in videoposnetki ter tudi
originalnimi predmeti; ohranjeni
so le redki, saj je bila večina uni-
čena v povodnji leta 2007. Obisko-
valci spoznajo delovanje bolnišni-
ce, skrb za ranjence, oskrbo s hra-
no, zdravili in sanitetnim materia-
lom, ukrepe za varnost in obrambo
bolnišnice ter današnji pomen bol-
nišnice kot kulturnega spomenika.

O potujoči razstavi, ki so jo prip-
ravili pred petimi leti in je obiska-
la številne slovenske kraje ter Hr-
vaško in Bosno in Hercegovino, je
spregovorila tudi avtorica razstave
Milojka Magajne, vodja Cerkljan-

skega muzeja: »Partizanska bol-
nišnica Franja je izjemen primer
zdravstvene oskrbe ljudi v izrednih
razmerah ter simbol človečnosti,
solidarnosti in tovarištva med do-
mačini, osebjem bolnišnice in ra-
njenimi vojaki različnih narodnosti,
ki so se v času druge svetovne voj-
ne borili proti fašizmu in nacizmu.«
Milojka Magajne pa je še opozorila,
da je bolnica Franja za vse nas šola
človekoljubja, simbol sodelovanja
in prizadevanja za mir: »Zdaj pa je
več kot primeren čas, da se spom-
nimo, da smo se pred 80 leti evrop-
ski narodi uprli fašizmu in si pribori-
li mir, najvišjo vrednoto, ki pa jo
jemljemo za samoumevno.«

V okviru odprtja razstave so
pripravili tudi okroglo mizo, na ka-

Na odprtju razstave so bili tudi številni udeleženci iz Slovenije.

ZZB NOB Slovenije je na odprtju razstave zastopal Janez Alič,
član predsedstva. Ob tej priložnosti so Matjažu Nemcu podeli-
li spominsko značko, ki jo je ZZB NOB izdala ob 80. obletnici
zmage in konca druge svetovne vojne. Karikaturist in nagraje-
nec Prešernovega sklada Ciril Horjak je avtorici razstave Milojki
Magajne podelil posebno risbo Franje. Odprtja razstave sta se
udeležila tudi Maša Klavara iz Fundacije Poti miru iz Kobari-
da ter svetovni popotnik – avtoštopar in nekdanji župan občine
Kanal ob Soči, Miran Ipavec.

teri so spregovorili o zgodovini in
obnovi Franje, ki ji je Evropska ko-
misija že leta 2014 podelila znak
evropske dediščine. Poleg Matjaža
Nemca in Milojke Magajne so na
njej sodelovali tudi dr. Miha Kos-
mač, direktor Mestnega muzeja
Idrija, dr. Bojan Balkovec, zgodovi-
nar in profesor na Filozofski fakul-

teti Univerze v Ljubljani, in Gašper
Uršič, župan občine Cerkno, vodil
pa jo je Denis Sarkič, vodja pisarne
Matjaža Nemca v Ljubljani. Med
drugim so povedali, da bodo bol-
nišnico po drugi naravni katastrofi
znova odprli leta 2027.

Jani Alič

NADALJEVANJE S STRANI 1

Drevo miru, ki daje upanje

»Druga svetovna vojna ni bila na-
vadna vojna in vojaška okupacija
ne v naših krajih ne drugje, tudi
ne na Kitajskem. Šlo je za veliko
več: to je bil apokaliptični spopad
svetovnih razsežnosti, ne nazadnje
so se kršitve mednarodnega prava
dogajale v obsegu, kakršnega ni
poznala nobena prejšnja okupaci-
ja. Šlo je za neusmiljeno teptanje
in uničevanje prvobitnega človeš-
kega hrepenenja po preživetju in
svobodi,« je poudaril Križman. Do-
dal je, da številni evropski vodite-
lji danes pozabljajo, da je Evropa
nastala na teh temeljih kot projekt
miru, ki omogoča blaginjo vsem.
Poudaril je, da se prepogosto po-
zablja, spregleduje, da se je druga
svetovna vojna v Evropi res kon-
čala maja 1945, z boji na sloven-
skih tleh, nekaj dni po uradni ka-
pitulaciji, v svetovnem merilu pa
še nekaj mesecev pozneje, v za-
četku septembra, na azijskih tleh.
Spregleduje se davek, ki ga je pla-
čalo kitajsko ljudstvo za svojo svo-
bodo in prispevek k zmagi nad fa-
šizmom v svetovnem okviru. Spo-

min na prehojeno pot ohranjajo
tudi številna drevesa v petanjskem
Vrtu. Spominski ginko bo zato, kot
pravi Križman, v Vrtu spominov
in tovarištva živ vezni člen naše-
ga skupnega zgodovinskega spo-
mina, dodatno in močno sporočilo
univerzalnega humanističnega pri-
čevanja o visoki ceni boja za svo-
bodo in zmage nad fašizmom po
svetu ter opozorilo, da se različne
oblike novodobnega fašizma tudi
danes pojavljajo po svetu.

Častni gost slovesnosti **Zhao
Binghui**, odpravnik poslov kitaj-
skega veleposlaništva v Sloveniji,
je povedal, da se spominjamo do-
godkov in človeških žrtev, velikega
davka, ki ga je Kitajska plačala za
mir v Aziji in svetu. Poudaril je, da
se s tem ne pogrevajo zgodovinski
spori in širi sovraštvo, ampak se
ohranja spomin na zgodovinska
dejstva, ki so pomembna za razu-
mevanje sedanosti in ohranjanje
miru v prihodnosti. Dodal je, da
Slovenija in Kitajska nista enaki po
velikosti, vendar obe verjameta v
pravičnost in enakopravnost naro-

dov na mednarodni ravni. Verja-
me, da bo drevo ginko, ki je simbol
miru, obogatilo sodelovanje in po-
vezovanje med državama.

Zasaditev drevesa miru

Prireditve so zaokrožili s simbol-
no zasaditvijo drevesa ginka, ki je
darilo Društva prijateljstva mesta
Nandžing s tujimi državami. Gin-
ko, simbol miru in najstarejšo še
živečo drevesno vrsto na svetu,
so zasadili Zhao Binghui, **Marjan
Križman**, **Ladislav Lipič**, pod-
predsednik Ustanove dr. Šiftarjeva
fundacija, Marjan Šiftar, predse-
dnik Ustanove dr. Šiftarjeva funda-
cija, Franc Horvat ter **Aleksander
Jevšek**, minister za kohezijo in re-
gionalni razvoj.

V kulturnem programu so nasto-
pili Dejan Berden (klavir) in Marjan
Farič (saksofon), moška pevsko sku-
pina Prekmurci in Li Chenxi, učite-
ljica s Konfucijevega inštituta v Lju-
bljani s kitajskim plesom *Vodni duh*.

V nadaljevanju je kitajska de-
legacija obiskala mestno občino
Murska Sobota, kjer jo je sprejel
podžupan dr. Timi Gomboc in ji
predstavil občino. Na srečanju sta
Robert Grah, predsednik Pomur-
ske gospodarske zbornice, in Mar-
ko Močnik, direktor Pomurskega
tehnološkega parka, predstavila
gospodarstvo v Pomurju in delo-
vanje svojih institucij ter izrazila
željo po sodelovanju s kitajskimi
podjetji in institucijami v prihod-
nje. Ogledali so si še regijski pro-
mocijski center Expano, v mestu
pa so se ustavili tudi ob spomeniku
na Trgu zmage. V predverju mur-
skosoboškega hrama kulture je bila

Zasaditev drevesa miru v Vrtu v Petanjcih

v sodelovanju z Zavodom za kultu-
ro, turizem in šport Murska Sobota
odprta razstava fotografij dogaja-
nja v mestu Nandžing v času druge
svetovne vojne. Fotografije iz
arhivov kitajske tiskovne agencije
Xinhua prikazujejo junaški odpor
Kitajske proti agresorjem.

Več kot 300.000 žrtev

Dr. Uroš Lipušček, član Program-
skega sveta Ustanove dr. Šiftarje-
ve fundacija, je ob odprtju razstave
orisal zgodovinski okvir druge sve-
tovne vojne na Kitajskem s poudar-
kom na mestu Nandžing. V Evropi
se je druga svetovna vojna začela
z nemškim napadom na Poljsko 1.
novembra leta 1939, za milijone Ki-
tajcev pa v bistvu že leta 1931, ko je
japonska imperialna vojska zasedla
Mandžurijo, uradno pa julija 1937 z
incidentom pri mostu Marco Polo v
Peking, ko je japonska vojska na-
padla kitajske čete. Japonci so za-
sedli številna mesta v severnem in
vzhodnem delu Kitajske, med dru-
gim tudi mesto Nandžing, kjer so de-
cembra leta 1937 v pokolu brutalno
ubili okoli 300.000 ljudi. Pokol v tem
mestu velja za enega izmed najhuj-
ših vojnih zločinov v zgodovini in je

na Kitajskem simbol nacionalne tra-
gedije, a se nekateri japonski politi-
ki na žalost še vedno izogibajo pri-
znanju odgovornosti za ta grozoviti
zločin. Druga svetovna vojna se je
v Evropi končala 8. maja 1945 s ka-
pitulacijo nacistične Nemčije, v Aziji
pa šele 2. septembra tega leta, ko so
predstavniki Japonske na ameriški
bojni ladji USS Missouri podpisali
brezpogojno kapitulacijo. V Evropi
pogosto prevladuje evropocentrični
pogled na drugo svetovno vojno ob
hkratnem slabenju zgodovinskega
spomina, saj generacije udelež-
cev in prič odhajajo s prizorišča. Po
ocenah kitajskih zgodovinarjev je v
tem boju življenje izgubilo približ-
no 35 milijonov ljudi. Govornik je
dodal, da je v Nandžingu zloglasna
enota 731 japonske vojske podob-
no kot nacisti v evropskih tabori-
šnih smrti na zaprtih civilistih izva-
jala poskuse z biološkim orožjem.
Po krutosti so bili enaki ali hujši od
poskusov, ki jih je SS-ovski zdravnik
Mengele opravljajal na zapornikih v
koncentracijskem taborišču v Au-
schwitz-Birkenau.

Ksenija Glažar,
foto: Klara Durič

Udeleženci spominskega srečanja

82. OBLETNICA PRVEGA KONGRESA SPŽZ

Dobrnič je simbol ženske enotnosti in poguma

Pod pokroviteljstvom predsednice Državnega zbora Republike Slovenije Urške Klakočar Zupančič, ki je bila tudi slavnostna govornica, je 12. oktobra potekala spominska slovesnost ob 82. obletnici prvega kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze. Tradicionalno prireditve so organizirali Društvo Dobrnič, občina Trebnje in Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje.

Petra Krnc, ki je vodila prireditve, je prebrala pozdravno pismo **Danice Simšič**, soustanoviteljice Društva Dobrnič, njegove nekdanje predsednice in sedanje častne predsednice. V svojem pismu je med drugim zapisala: »Zaupam, da bo sporočilo pogumnih žensk iz Dobrnica še dolgo živelo in nas opogumljalo pri vsakodnevnih dejanjih in prizadevanjih za mir, solidarnost, enakopravnost tudi po zaslugi Društva Dobrnič in vseh vas, ki se udeležujete spominske slovesnosti.«

Udeležence slovesnosti sta pozdravili tudi predsednica društva Dobrnič **dr. Vera Klopčič** in župa-

Slavnostna govornica, predsednica Državnega zbora Republike Slovenije Urška Klakočar Zupančič

nja občine Trebnje **Petra Povhe**, ki sta prav tako delovanje pogumnih žensk, zbranih v Dobrniču pred 82 leti, povezali s sedanostjo. Poudarili sta, da so tovarštvo, medsebojno spoštovanje in zaupanje tudi danes pomembne vrednote, za katerih uresničevanje v življenju se je

treba nenehno zavzemati.

Slavnostna govornica **Urška Klakočar Zupančič** je med drugim dejala: »Pogumne ustanoviteljice Slovenske protifašistične zveze žensk niso le pomagale zmagovati koaliciji v drugi svetovni vojni premagati nacizem in fašizem. Nas, njihove naslednice, so osvobodile jarmov seksističnih stereotipov nacizma in fašizma o vlogi žensk v družbi. Slovenke se lahko še dandanes zaradi njih počutimo svobodnejše.

Zgodovinski spomin na ustanovitev Slovenske protifašistične zveze žensk moramo zato ohranjati ne samo zaradi pomena, ki ga je imel v preteklosti, temveč tudi zaradi pozitivnih sprememb v družbi, ki jih simbolizira in jih občutimo še danes. Prav je, da se pogumnih žensk, ki so se zbrale neko oktobrsko soboto tukaj v Dobrniču, in rezultatov njihovega dela spominjamo z velikim spoštovanjem in hvaležnostjo.«

Dodala je še, da imajo ženske danes v Sloveniji pomembno vlogo. Posebej je omenila zunanjo mini-

Med nastopajoči so bili tudi osnovnošolci iz Podružnične osnovne šole Dobrnič.

strico Tanjo Fajon in predsednico države Natašo Pirc Musar, ki sta pogumno nastopili v organih tako Evropske unije kot Organizacije združenih narodov in se jasno izrekli proti genocidu v Gazi ter se odločno zavzemata za pravičen mir.

V programu so sodelovali Občinski pihalni orkester Trebnje pod taktirko Jerneja Korbarja, praporščaki, učenki in učenec Podružnične šole Dobrnič Osnovne šole Trebnje pod mentorstvom Klavdije Livk in Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič z zborovodkinjo Pio Cah, katerega nastop je omogočil Urad Vlade RS za Slovene v zamejstvu in po svetu.

Poleg številnih udeležencev slovesnosti iz vse Slovenije, ki so v Dobrnič prispeli z avtobusi in avtomobili, je vsekakor treba omeniti tudi številne pohodnike, ki so se tokrat v lepem vremenu podali na 23. pohod po kraku Evropske pešpoti E7, imenovanem **Pot Mare Rupene**, iz Dolenjskih Toplic in Žužemberka s ciljem v Dobrniču. K prijetnemu počutju vseh udeležencev slovesnosti pa vsako leto pripomorejo prijazni domačini. Članice in člani Prosto-voljnega gasilskega društva Dobrnič so odlični gostitelji.

Stanka Ritonja

SPOMINSKI PARK V STAREM LOGU

Poklon Miranu Jarcu in 74 talcem

Po dolgih letih se je prireditve v spomin na 74 pobitih talcev vrnila tja, kjer je moralo za pokopališkim zidom umreti toliko nedolžnih vaščanov iz Starega Loga in okoliških vasi. Od 74 usmrčenih je znanih le 37 imen in ta so napisana na osmih spomenikih, druge žrtve so neznane. Leta 1942 je namreč pred italijanskim nasiljem v te kraje pribežalo veliko družin tudi iz Štajerske in širše Dolenjske in se vselilo v zapuščene kočevarske hiše. Verjetno tudi zato marsikaterega moškega ni bilo mogoče identificirati. Italijani so namreč žene in otroke talcev odpeljali v internacijo.

V spominskem parku v Starem Logu so se delegacije ZB Novo mesto, Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto, Društva za vzdrževanje partizanskih grobišč Rog iz Dolenjskih Toplic in delegacija ZB za vrednote NOB Kočevje najprej poklonile pesniku in borcu Miranu Jarcu, nato pa so se ob častni straži praporščakov in pesmi »Mojim« (J. Severja), ki jo je recitiral Igor Rojc, vse delegacije poklonile tudi 74 talcem.

Kulturni program je potekal na igrišču v središču Starega Loga. Nastopili so: recitatorji Živka Komac, Irena Maržič in igralec Igor Rojc, pevska skupina Koncavaški spev, Pihalni orkester Kočevje in domačinka Mimica Staniša, ki je napisala in recitirala pesem o svoji vasi in ni mogla skriti, kako srečna je, da se je prireditve vrnila v Stari Log.

Prisotne je najprej pozdravil predsednik KO ZB Stara Cerkev **Peter Ješelnik**, nato pa predstavnica delegacije ZB za vrednote NOB Novo mesto **Jožica Jožef Beg**. Povedala je, da so se prišli pokloniti tudi pesniku in pisatelju Miranu Jarcu, ki so ga 28. junija 1942 zajeli italijanski okupatorji in ga poslali v Gonars, a so med transportom partizani pri Verdu vlak napadli in ujetnike osvobodili. Jarc se je pridružil partizanom in prišel v Kočevski rog, kjer je kot Janez

Suhi pisal propagandna besedila. Padel je v roški ofenzivi na Pugledu nad Starim Logom.

Na pokopališču v Polomu pa se je isti dan ob častni straži praporščakov z recitacijo Živke Komac, polaganjem cvetja in prižigom sveče delegacija, v kateri so bili župan občine Kočevje Gregor Košir, Rudi Orel in domačinka Jožica Pršle, poklonila osmim padlim borcem jurišnega bataljona. Bataljon je bil pod neposrednim poveljstvom štaba divizije, njegovi glavni lastnosti pa sta bili čim večja premičnost in sposobnost hitrih akcij in nenadnih pohodov. Ustanovljen je bil kot odgovor na novoustanovljene hitro premikajoče se Rupnikove domobranske udarne enote pod vodstvom nemških oficirjev, ki so napadale partizan-

Prireditve v Starem Logu

ske štabe, bolnice, ubijale aktiviste, kurirje in talce. Novoustanovljeni bataljon s komandantom Francem Uršičem - Frenkom, starim le 19 let, se je s svojo taktiko hitrih, odločnih in uspešnih napadov z močnim ognjem hitro uveljavil, zato je dobil povelje štaba: »Napasti in uničiti nemško topništvo v Polomu!«, kar so borci 6. januarja 1944 tudi izvedli. V visokem snegu se je vnel srdit boj s številnejšim in bolje oboroženim sovražnikom, ki je imel dobro kritje v hišah in v cerkvi. Obstreljevanje z obeh

strani je bilo silovito. Padlo je osem borcev, tudi priljubljeni komandant Uršič. Partizani so se morali umakniti, a sovražnih topov od takrat v Polomu ni bilo več.

Številni udeleženci prireditve so v nadaljevanju prisluhnili slavnostnemu govorniku, županu Kočevja **Gregorju Koširju**, ki je med drugim dejal, da je bilo v svetovni moriji med letoma 1939 in 1945 več civilnih kot vojaških žrtev, da je bila Slovenija tako kot večina zavzetih držav na milost in nemilost prepuščena okupatorski vojski. Govoril je tudi o roški ofenzivi, ki jo je italijanski okupator sprožil junija 1942, tudi ob podpori kolaborantskih enot, z namenom, da celotno območje Notranjske in Dolenjske očisti uporniških partizanskih enot. Ofenziva velja

za eno najbolj krutih vojaških akcij okupatorja na slovenskem ozemlju, saj se je ta neusmiljeno znesel nad civilnim prebivalstvom. Podpredsednica ZB Kočevje Dragica Legvart je podelila priznanji ZZB za vrednote NOB Slovenije praporščakoma **Miji Rovtar** in **Ivanu Novaku** za vestno opravljanje njunih nalog. Druženje se je še dolgo nadaljevalo ob hrani in pijači v prijetni senci šotora, ki so ga tudi tokrat postavili kočevski gasilci.

Zlata Arko, foto: Mimi Staniša

NA PRELAZU SLOPE

Spomin na tragične dogodke leta 1943

Na prelazu Slope, kjer je grob 12 padlih partizanov, smo se 16. avgusta ob krajevnem prazniku krajevnih skupnosti Motnik in Špitalič zbrali k spoštljivi poklonitvi spominu na tragične dogodke avgusta 1943, ko so nacisti v Dachau odpeljali več kot 30 domačinov s tega območja. Večina jih nikoli več ni uzrla domačega kraja.

Spominska slovesnost je bila dostojanstvena in čustvena. Potekala je v organizaciji KO ZB NOB Motnik - Špitalič in v sodelovanju z obema krajevnima organizacijama. Navzoči so bili praporščaki, predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij, predsednica krajevnih skupnosti Motnik **Nina Sempri-možnik**, predsednik KO ZB NOB Motnik - Špitalič **Marjan Sempri-možnik**, predsednik ZB NOB Kamnik, občinski svetniki, domačini in obiskovalci.

Poseben ton je slovesnosti dal

nastop Tamburaškega orkestra Biserica iz Reteč pri Škofji Loki, ki je s svojo glasbo počastil spomin na padle in pregnane. Slavnostna govornica je bila podžupanja občine Kamnik **Romana Učakar**, ki je v govoru poudarila pomen ohranjanja zgodovinskega spomina in domoljubja.

Žal je vse manj krajevnih skupnosti v Sloveniji, ki bi še praznoval svoj krajevni praznik v spomin na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Po osamosvojitvi so številne takšne slovesnosti opustile, kot bi nas bilo sram tistih, ki so s krvjo plačali našo svobodo in tlakovali pot v današnjo samostojno, demokratično Slovenijo. A v Motniku in Špitaliču spomin živi. Ljudje teh krajev spoštujejo preteklost, saj vedo, da brez nje ne bi bilo naše prihodnosti. Slava padlim, čast domovini.

Igor Kanižar

MURSKA SOBOTA, NEMČAVCI

Obujanje spominov

V Nemčavcih smo se člani in podporniki Mestne organizacije ZB NOB Murska Sobota 10. julija srečali na pikniku z namenom, da poklepamo, obudimo spomine, počastimo 80. obletnico konca druge svetovne vojne ter se zahvalimo vsem, ki so pomagali pri pripravi odmevnih in dobro obiskanih proslav ob dnevu Osvobodilne fronte in dnevu zmage v Murški Soboti. Na pikniku sta ob odlični hrani in pijači vlada-la pristrčno razpeloženje in zadovoljstvo, ki je bilo toliko večje, ker so se druženja udeležili tudi državni sekretar Dejan Židan, župan Damjan Anželj in podžupan Jure

Piknik murskosoboške borčevske organizacije

Lang. Še se bomo srečevali in poskušali po svojih močeh vplivati na odgovorne, da čim prej ustavi-vo vojne!

Bojka Veren

KONFERENCA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

»Fašizem in nacizem smo premagali, ne pa uničili«

Sklepna misel 9. konference borčevskih organizacij glavnih mest republik nekdanje Jugoslavije, ki je od 10. do 12. oktobra potekala v Ljubljani pod naslovom Skupaj proti novemu fašizmu, je bila, da smo fašizem in nacizem premagali, ne pa uničili. Na srečanju so sodelovali predstavniki borčevskih organizacij iz Podgorice, Beograda, Zagreba, Banjaluke in Sarajeva. V imenu Glavnega odbora ZZB NOB Slovenije pa je zbrane pozdravil podpredsednik **dr. Ivan Svetlik**, ki je poudaril pomen sodelovanja, rojenega med narodno-osvobodilnim bojem.

Izvedbo konference je prevzel Mestni odbor ZZB NOB Ljubljana s predsednico **Julko Žibert** in ekipo, njeni člani so bili Meta Verbič, Jože Hartman in Tone

Kovič. V pozdravnem nagovoru je predsednica Žibertova najprej opravičila Bineta Pibernika, edinega še živečega udeleženca igmanskega marša, ker se zaradi slabega počutja ni mogel udeležiti srečanja, vsem delegacijam pa je izrekel dobrodošlico in jim zaželel uspešno delo. Predsednica je dodala še svoje tople besede dobrodošlice v Ljubljani – mestu heroju: »Še vedno nas povezujejo spomini na čas, ko smo med bojem vseh narodov in narodnosti nekdanje Jugoslavije proti okupatorjem med letoma 1941 in 1945 skupaj krvaveli za svobodo. To je bil veličasten boj, ki je postavil temelje nekdanji socialistični državi – moderni, evropski in pravični. Danes nas še vedno združuje zvestoba vrednotam, ki so jih izbojevali borci naro-

doosvobodilne vojske: svobodi, demokratičnosti, enakopravnosti narodov in narodnosti, samostojnosti in solidarnosti. Te vrednote

smo živeli pod vodstvom tovariša Tita. Združuje nas tudi odpor proti poskusom potvarjanja zgodovine in oživljanja fašizma v no-

vih preoblikah.« V nadaljevanju so predstavniki delegacij iz drugih republik vsak s svojega vidika osvetlili današnji odnos do nekdanjih skupnih vrednot – do tistega duha, ki je iz skromno oboroženih domoljubov ustvaril zmagovito partizansko vojsko, sposobno premagati okupatorja in postaviti temelje demokratične federativne Jugoslavije.

Prijateljsko druženje se je v prostorih Hotela Plaza Radisson v BTC nadaljevalo še v popoldanske ure. Udeleženci so konferenco sklenili s polaganjem venca pri grobnici narodnih herojev in minuto molka v spominskem parku na ljubljanskih Žalah v spomin na vse padle in talce.

Črt Kanoni

ODZIV NA LITERARNI NATEČAJ

»Nikoli več vojne«

V Svobodni besedi je bil razpisani literarni natečaj za učence in učenke osmega in devetega razreda osnovnih šol ter za dijakinje in dijakke srednjih šol. Za spodbudo k udeležbi na natečaju je bila priložena kratka predstavitev »NOB kot navdih za sedanost in prihodnost«, v kateri so bile posebej omenjene tiste značilnosti narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem, po katerih se razlikuje od podobnih uporniških gibanj drugod v Evropi. Naj omenimo le nekaj drobcev iz te predstavitve.

Izstopajoča razsežnost dogajanja na slovenskih tleh v času druge svetovne vojne je, da narodnoosvobodilni boj ni bil le ozko vojaško usmerjen, temveč je bil vsestransko socialno in kulturno prežet, o čemer pričajo na primer že imena številnih brigad, ki so se poimenovali po pesnikih in pisateljih – npr. Gregorčičeva, Prešernova, Kosovelova, Cankarjeva, Levstikova. Partizanskim borcev in borkam domoljubje ni bilo le prazna beseda, temveč so ga v najtežjih razmerah izražali in potrjevali z lastnimi dejanji. Njihova predanost boju za svobodo, njihov neizmerni pogum, tovarištvo, požrtvovalnost in poštenost lahko tudi v današnjem času, ki ni primerljiv s tem najbolj bridkim obdobjem obstoja slovenskega naroda, pomeni spodbudo in vir za iskanje smisla življenja, za premagovanje malodušja in drugih

ovir vsakdanjega življenja.

K sodelovanju pri izvedbi razpisa so bili ravnatelj in ravnateljice povabljeni s posebnim dopisom, v katerem je bila jedrnato upravičena potreba po spodbujanju zanimanja mladih za skupen zgodovinski spomin. V njem je bilo poudarjeno, da gre za spomin na usodno obdobje druge svetovne vojne, ki so ga preživeli ob njenem koncu zaznamovali z željo »Nikoli več vojne!« in pričakovanjem, da bo človeštvo živelo v miru in sožitju med narodi. Kljub ustanovitvi Organizacije združenih narodov, ki naj bi jamčila za uresničevanje te želje, je dogajanje v svetu takoj po koncu te vojne krenilo v drugo smer: na različnih koncih sveta je v dosedanjih desetletjih vzniknilo na stotine vojnih žarišč (več kot petdeset jih plamti v tem trenutku), je ugasnilo ali bilo pohabljenih na tisoče življenj nedolžnih ljudi, bilo je uničenih nešteto domov in ogromno plodnih zemljišč za pridelovanje hrane. Krik po miru se izgublja med ruševinami mest, po prostranstvih, kjer namesto semen ležijo mine, preglašajo ga eksplozije dobro merjenih raket; nemo ga izražajo nemočne množice v strahu pred jedrskim uničenjem.

V dopisu je bilo postavljeno zelo pereče vprašanje sedanjega časa: ali res ni nobene druge možnosti kot oboroževanje in uničevanje temeljev življenja? Podobno vpra-

šanje se je z vso ostrino postavilo tudi pred slovenski narod ob začetku zasedbe njegovega ozemlja v času druge svetovne vojne. Tako kot danes je bilo tudi takrat pomembno prepričanje, da podložnost in mirno prenašanje okupatorskega nasilja vodita v pogin. Prava izbira je bil upor s ciljem osvoboditve, ki je zahteval veliko poguma in predanosti, navdihovale pa so ga izkušnje slovenskega naroda iz prejšnjih obdobj. Na upor proti fašizmu in nacizmu ter zmagi nad njima je bila utemeljena tudi sodobna Evropa – Evropska unija. Zato so vrednote narodnoosvobodilnega boja v sedanosti še kako pomembne pri osebnostnem moralnem oblikovanju mladih, novih generacij in usmerjanju njihovega delovanja.

Do konca razpisnega roka (31. marec 2025) je prispelo šest literarnih izdelkov, prva dva iz Osnovne šole Prežihovega Voranca z Raven na Koroškem, ki so jim sledili trije iz Osnovne šole Miška Kranjca v Veliki Polani in eden iz Osnovne šole Toneta Čufarja na Jesenicah. In nič več! Gotovo ni naključje, da so se le učenke omenjenih treh šol odločile napisati kaj o temi razpisa; od drugih več sto osnovnih šol in množice srednjih ni bilo glasu. Verjetno nismo daleč od resnice, da to dejstvo razkriva sedanje stanje duha v obveznem izobraževanju na Slovenskem!

Uredništvo Svobodne besede se zahvaljuje vsem, ki so se v pisni obliki odzvale na razpis, kakor tudi mentoricam, ki so jim pomagale pri ubeseditvi njihovih (spo)znanj o pomenu zmage nad nacizmom in fašizmom pred osemdesetimi leti. Zaradi omejenega prostora objavljamo le odlomke iz prispelih pesmi in spisov.

Maca Jogan

Dva prispevka iz Osnovne šole Prežihovega Voranca Ravne

Mentorica: Nuša Škalič, prof.
Pod težo zgodovine
je skrito veliko bolečine.

Eva Krivograd Božinovska, 9. razred

Takrat ko sta vladala fašizem in nacizem, ko so ljudje želeli le mir in svobodo, prav takrat so se dogajali najbolj grozni prizori, kar jih človeštvo pomni. /.../ Zato se skupaj potrudimo in spremenimo svet na boljše!

Julija Pšeničnik, 9. razred

Trije spisi iz Osnovne šole Miška Kranjca Velika Polana

Mentorica: Valerija Dravec Donša
Če želimo boljši svet, moramo graditi na znanju, razumevanju in sodelovanju. /.../ Dokler bodo ljudje verjeli, da je vojna edina rešitev, se bo zgodovina

ponavljala, zato moramo razmišljati o boljši prihodnosti, ko bomo izpolnili obljubo »Nikoli več vojne!«

Špela Stanko, 9. razred

Če smo v preteklosti premagali tako grozne sile, imamo danes možnost in odgovornost, da skupaj iščemo rešitve za probleme, ki ogrožajo naš planet in naše skupnosti. /.../ Čeprav smo danes priča mnogim grozotam, kot so vojne v Siriji, Jemnu, Ukrajini in številne druge, zmaga nad nacizmom in fašizmom ostaja vir navdiha.

Klara Hozjan, 9. razred

Zelo pomembno je bilo sodelovanje žensk, ki so v boju igrale ključno vlogo, bodisi kot borke v partizanskih enotah, obveščevalke ali organizatorke pomoči. Prav tako je bilo pomembno sodelovanje mladih, saj so mnogi že v zgodnjih letih vstopali v odporniško gibanje, nosili sporočila, pomagali pri oskrbi borcev in se celo bojevali za svobodo.

Nina Stanko, 9. razred

Prispevek iz Osnovne šole Toneta Čufarja Jesenice

Mentorica: Eva Bregar, učiteljica Zgodovine

Malo po prvi se druga je začela, Spet tema po svetu se je vnela. /.../

Upamo, da se tretja ne ponovi, Čeprav ravno to nam grozi.

I. H., I. M, L. P., 9. razred

RAZSTAVA NA FILOZOFSKI FAKULTETI

Na krilih besed: Ivan Konte 1919–2008

Na Oddelku za anglistiko in amerikanistiko ljubljanske Filozofske fakultete je bila od 22. septembra do 15. oktobra na ogled razstava »Ivan Konte: Na krilih besed«. Na razstavnih panojih je bilo predstavljeno ne navadno in pogumno življenje Ivana Konteja, ki je bil mornariški častnik vojske SHS, pilot RAF, pogajalec na pariški mirovni konferenci leta 1946, nato pa je bil kot obsojenec zaradi verbalnega delikta zapornik v zloglasni Stari Gradiški in

na Grgurju ter od druge polovice 60. let študent na FF, kjer je diplomiral iz angleškega in nemškega jezika ter se zaposlil kot lektor. Ivan Konte je bil, kot sta v slavnostnih govorih ob odprtju razstave omenili obe govornici, dekanka Filozofske fakultete dr. Mojca Schlamberger Brezar in predstojnica Oddelka za anglistiko in amerikanistiko prof. dr. Danica Čerče, znan tudi kot profesor, ki je bil do študentov prijazen in človeški, in to v času, ko je bila še

zapovedana akademska hladnost. Poleg tega je bil skupaj s kolegico Dano Blagajne soavtor legendarne angleške slovnice, ki so jo imenovali kar biblija. Tudi sam Ivan Konte (1910–2008) se je službovanja na tej fakulteti spominjal kot najsrečnejšega obdobja svojega profesionalnega delovanja. Organizatorke razstave so bile Mojca Belak, Maja Lipužič in Kristina Pegan Vičič.

M. B., foto: ZRC SAZU

Partizanski spomeniki na zemljevidu (45)

Obnova spomenika NOB na Cvibljju

Cvibelj je 305 metrov visoka vzpetina nad Žužemberkom. Do leta 1944 je na griču stala kapela, posvečena sv. Lenartu. Bila je podružnica žužemberške farne cerkve, zgrajene v 16. stoletju. Kapela je bila domobranski bunker. V začetku maja 1944 je bila ob napadu Gubčeve brigade porušena in je konec vojne dočakala kot ruševina.

Leta 1956 je bila sprejeta odločitev, da bodo ruševino zaščitili pred nadaljnjim propadanjem in jo po možnosti vključili v spomenik NOB. Sem naj bi prenesli umrle iz vseh grobišč po Suhi krajini in uredili kostnico s spomenikom. Ruševin pa nazadnje niso uvrstili v kompleks in so jih pred gradnjo spomenika odstranili.

Na vzpetini Cvibelj je največja partizanska grobnica v Sloveniji. Kostnica je skupna za umrle iz več grobišč na območju Suhe krajine. Vitek spomenik nad njo je viden daleč naokoli. Njegov snovalec je arhitekt in urbanist Marjan

trov. Doslej je bilo na spomenik vklesanih 1135 imen padlih borcev in umrlih žrtev, od tega jih je 243 s širšega območja Žužemberka (69 padlih od skupno 231 borcev s tega območja, 143 civilnih žrtev, 31 umrlih med skupno 261 interniranimi). Vkllesana so tudi imena padlih pripadnikov mednarodnih enot, ki so bile v sestavi slovenske narodnoosvobodilne vojske. Na območju Suhe krajine je padlo približno 140 protifašistov in protinacistov iz Avstrije, Azerbajdžana, Belorusije, Bosne in Hercegovine, Češke, Črne gore, Hrvaške, Italije, Kazahstana, Litve, Madžarske, Makedonije, Poljske, Rusije, Srbije in Ukrajine.

Pod spomenikom je grobnica, toda v njej niso pokopani vsi, ki so navedeni na ploščah, saj so nekatere sorodniki po koncu vojne prekopali na pokopališča v domačih krajih. Na ploščah manjka še 914 imen; imena dodatnih 123 padlih in umrlih so neznana. Skupno šte-

Plošče z imeni ob grobnici na Cvibljju

se začela konec julija, končana pa morajo biti do slovesnosti ob dnevu spomina na mrtve 18. oktobra. Zajela so celotno obnovo kostnice, iz katere je bilo pietetno deponiranih 85 lesenih zabojev s posmrtnimi ostanki padlih in umrlih, zatem so jih vrnili v kostnico. Obnova je potekala pod nadzorom Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije – Območna enota Novo mesto.

Okolico spomenika urejamo članice in člani OO ZB za vrednote NOB Žužemberk. S prostovoljnim delom smo postavili tablo, ki označuje kulturni spomenik lokalnega pomena, informacijsko tablo, nabi-ralnik za štiri zloženke, ki smo jih sami izdelali in tiskali (o spomeniku na Cvibljju, kolesarska pot in pešpot med spomeniki NOB, Suha krajina med narodnoosvobodilnim bojem v slovenščini in angleščini),

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Ko brezzobi tiger terja spoštljivost

Januarja 2013 je protikorupcijska komisija (KPK) – predsedoval ji je Goran Klemenčič – objavila, da se je premoženje takratnega predsednika vlade Janeza Janše nepojasnjeno povečalo za najmanj 210.000 evrov. Zaradi tega poročila Klemenčičeve komisije so Državljan-ska lista, DeSUS in za njima še SLS izstopili iz vladne koalicije in Janez Janša je moral premierski položaj prepustiti Alenki Bratušek. Te dni se korupcijska zgodba, v kateri sta glavna protagonista spet predsednik vlade in KPK, ponavlja. Po mnenju predsednika vlade Roberta Goloba se ponavlja kot farsa.

Med obema preiskavama KPK res obstaja več pomembnih razlik. Pri slednji se politični in medijski prah ne dviga ob dokončnih ugotovitvah KPK o Golobovih grehih, ampak že ob njihovih osnutkih. Ti grehi tudi niso premoženjske narave, kot so bili Janševi. Za povrh se tokratni epilog večletnega ukvarjanja KPK s predsednikom vlade dogaja v politično zelo občutljivem času predvolilne kampanje. Po pisanju medijev

v vladi. Predsednik KPK Šumi je to razumel kot nedopusten »napad, diskreditacijo, posmehovanje in manipulacijo ter rušenje ugleda KPK«, skratka kot politični pritisk na neodvisno nadzorno institucijo. In napisal javno protestno pismo, v katerem Goloba poziva k »primerni in spoštljivi komunikaciji«. Oglasili so se tudi skoraj vsi politični veljaki in hiteli izjavljati, da je treba nadzorne organe spoštovati in negovati njihov ugled. Pridružila se jim je tudi predsednica republike Nataša Pirc Musar. Pri tem ne gre spregledati, da se je glavna »tožnica« zoper Goloba Tatjana Bobnar po sporu z Golobom zaposlila v kabinetu predsednice republike. In tudi tega ne, da bi Šumi rad ostal predsednik senata KPK še en mandat, imenovanje pa je v rokah predsednice republike.

K tem pozivom k spoštovanju bi vendarle veljalo dodati, da bi za ugled moral skrbeti predvsem KPK sam. V tem pogledu pa ta ni ravno za zgled. Že od njegove ustanovitve (januarja leta 2004), še posebej pa v zadnjem desetletju, je bil ves čas deležen kritik,

Korupcijska zgodba, v kateri sta glavna protagonista spet predsednik vlade in KPK, se ponavlja.

da je brezzobi tiger. V odgovoru na Šumijevo pismo predsedniku vlade pa so v njegovem kabinetu našli še niz drugih kritičnih opažanj: da KPK deluje izrazito piarovsko, medijsko izpostavlja posameznike, zoper katere vodi samo njemu znane postopke, da javno napačno in škodljivo objavlja podatke v Erarju ... Brez prepričljivega odgovora je še nekaj vprašanj, denimo, zakaj je KPK potreboval kar tri leta, da je prišel do osnutka ugotovitev zoper Goloba. V protikorupcijski komisiji, ki letno porabi 3,1 milijona evrov, je namreč zaposlenih 48 ljudi, samo v kabinetu predsednika Šumija osem, od tega so štiri svetovalke za odnose z novinarji. In naprej, kako to, da so mediji dobivali osnutke ugotovitev, čeprav naj bi ti bili interno gradivo? In ne nazadnje, zakaj senat KPK ob najbrž številnih prijavah sumov korupcijskega ravnanja ne presodi, katere prijave so za državo res pomembne, in njim nameni vse pozornosti? Politična korektnost bi uradu tudi narekovala, da s procesiranjem domnevnih Golobovih prekrškov zoper precej nedoločne kategorije, kot sta »politični pritisk na ministrice« ali pa imenovanje Golobovega prijatelja na ne ravno pomembno funkcijo člana sveta bolnišnice, počaka na čas po volitvah in s tem prispeva k temu, da se volivci v času predvolilne kampanje ukvarjamo z bolj pomembnimi zadevami kot pa s tem, kje kakšen konec tedna prespi predsednik vlade ...

Informacijska tabla ZB NOB Žužemberk ob spomeniku na Cvibljju

Tepina, dela pa je izvedel arhitekt Edo Mihevc. Veličasten spomenik, ki daje pečat zgornji dolini Krke, je postavljeno v spomin na žrtve za svobodo, partizansko gibanje in narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda proti okupatorju in domačim izdajalcem v letih 1941–1945. Spomenik je postavil Republiški odbor ZZB NOB Slovenije, slavnostno odkritje je bilo v soboto, 22. julija 1961, ob 20. obletnici vstaje slovenskega naroda in prazniku občine Žužemberk. Zbralo se je več kot 30.000 obiskovalcev iz vseh koncev Slovenije. Med njimi so bili tudi borke in borci XV. in XVIII. divizije, njihovi sorodniki in prijatelji, visoki predstavniki slovenskega in jugoslovanskega političnega in kulturnega življenja, zamejski Slovenci, predstavniki zavezniške vojaške misije pri Glavnem štabu NOV in POS major Jones in drugi.

16-metrski obelisk iz aluminija je težak 4500 kg, skupaj z betonskim podstavkom je visok okoli 25 me-

tilo padlih in žrtev s tega območja je namreč več kot 2200.

Spomenik NOB je bil prvič obnovljen v letu 1973, drugič leta 1988, ko so ob njem na novo postavili devet granitnih blokov, kar je bila oblikovna rešitev arhitekta Jova Grobovška. Tretjič je bil spomenik obnovljen leta 2004, ko so med drugim uredili okolico in obnovili napise. Spomenik NOB na Cvibljju je vpisan v register kulturne dediščine, ima status spomenika tujih armad in status kulturnega spomenika lokalnega pomena. Seznam padlih aktivistov, partizanov in sodelavcev Osvobodilne fronte v Suhi krajini iz leta 1961 hrani Dolenjski muzej v Novem mestu, seznam imen iz leta 1988, ki so zdaj napisana na spomeniku, pa ZVKDS OE Novo mesto.

Po več kot šestdesetih letih od postavitve je bil spomenik nujno potreben temeljite obnove. Ministrstvo za obrambo je za obnovo zagotovilo 80.000 evrov. Dela so

klopi in mizo ter uredili novo dostopno pot. **Imamo svojo spletno stran, ki se odpre, če v brskalnik napišete »ZB NOB Žužemberk«.** Naša velika želja je, da bi bil spomenik z okolico razglašen za spominski park.

Po obnovi bo največji spomenik NOB v južnem delu Slovenije še desetletja kljuboval soncu, dežju, vetru in mrazu. Še naprej nas bo spominjal in opominjal na polpreteklo zgodovino in pogumen boj slovenskega naroda proti naci-fašizmu. Boj, v katerem so bili z življenji mnogih zavednih Slovencev in Slovencev ter borcev iz drugih držav postavljeni temelji današnje svobodne in demokratične Republike Slovenije. Lahko smo upravičeno ponosni. Jugoslavija in z njo Slovenija je bila edina država v Evropi, ki se je med drugo svetovno vojno osvobodila sama. Osvobodili pa so jo domači partizani.

Besedilo in foto: Darko Pucelj

NAŠ POGOVOR

Jelka Kokol Plošinjak

profesorica zgodovine in geografije, poučuje od leta 1989, zadnjih 22 let samo zgodovino.

Spominska plošča izhodišče za raziskavo

Jelka Kokol Plošinjak se trudi, da je do dijakov prijazna, primerno zahtevna, razumevajoča, motivacijsko usmerjena tako pri pouku kot pri dodatnih dejavnostih. Tako so v šoli uspešno izvedli številne projekte, izdelali družabno igro in zgodbo o Ptuj, dosegli posamične in ekipne zmage na tekmovanjih, na ekskurzijah pa so bogatili znanje. Njena velika strast je spremljanje slovenskih športnih dosežkov, zato si pri pouku prizadeva, da z ljubeznijo do športa krepí slovenski narodni ponos.

Dr. Maca Jogan

V raziskovanje je bilo vključenih veliko dijakov in dijakinj. Kako ste jih spodbudili za sodelovanje, katere cilje ste si postavili?

Pogovori o sodelovanju v mednarodnem projektu so potekali lani jeseni, ko nas je predsednica ZB za vrednote NOB Ptuj Branka Bezjak seznanila z nosilci projekta, njegovo okvirno vsebino in potekom. Porodila se je zamisel, da bi bil naš prispevek povezan z drugo svetovno vojno, v kateri je umrlo 86 dijakov (65 jih je obiskovalo šolo med obema vojnoma) in trije profesorji ptujske gimnazije. Želela sem, da bi spoznali njihove usode ter jih predstavili šoli in širši javnosti. Projekt je intenzivno potekal od februarja do maja letos.

Predlagala sem cilje, za katere sem ocenila, da jih lahko uresničimo v treh mesecih. Zelo pomemben je bil ta, da se s tematiko seznanijo zainteresirani dijaki, sodelovanje v projektu je torej temeljilo na prostovoljni odločitvi. Drugi cilji so bili: na podlagi virov in literature pregledno predstaviti vse padle v vojni, pridobiti nova znanja o preteklosti šole in prispevati h kulturi spominjanja ob 80. obletnici konca druge svetovne vojne. Predvidela sem, da bo delo lažje potekalo, če bo vključenih čim več dijakov.

Kaj je bilo izhodišče, osnova za podrobnejše razkrivanje

živiljenjskih poti in usod več kot osemdesetih nekdanjih dijakov, kaj vse so mladi raziskovali, pregledovali, katere vire so uporabljali? Kako pogosto ste se srečevali z njimi?

Naša šola ima bogato tradicijo. Prav v teh jesenskih dneh bo praznovala 156 let obstoja. Ob stoletnici je bila v avli takratne šole vgrajena spominska plošča z imeni padlih gimnazijcev in profesorjev. Najdlje je ptujska gimnazija domovala prav v omenjeni stavbi (danes Osnovna šola Olge Meglič).

Izhodišče za raziskovanje je bila prav ta spominska plošča. O vsakem umrlem smo želeli izvesti predvsem, kdaj in kje se je rodil, kdaj je obiskoval gimnazijo, kakšno vlogo, poklic ali funkcijo je opravljal v času vojne, kako, kdaj in kje se je končalo njegovo življenje. Še enkrat se želim prav posebej zahvaliti ZB za vrednote NOB Ptuj, saj nam je v trajno last podaril kopijo spominske plošče v naravni velikosti, ki je zdaj na vidnem mestu v šoli.

Naštevam glavne naloge po etapah dela, za katere so bili odgovorni dijaki glede na interes: iskanje ustreznih virov in literature, zapisovanje informacij o umrlih, iskanje slikovnega gradiva, uporaba pridobljenih informacij v grafičnih in kartografskih pregledih, računalniška obdelava podatkov, vključevanje lastnih razmišljanj in odnosa do tematike, predstavitev rezultatov (na ob-

činski proslavi in šolski razstavi). Kot gradivo smo uporabili nekaj števil vsakoletnih šolskih poročil (Izvestij) iz 30. let 20. stoletja, zbornika, izdana ob 125. in 150. obletnici obstoja šole, Enciklopedijo Slovenije (glede na priimke umrlih), zanimiva pričevanja iz literature, pri slikovnem materialu pa so nam pomagale predvsem različne spletne strani.

Ker je bilo delo v projektu razdeljeno med več skupin dijakov in so se spoznanja ene skupine navezovala na delo druge, sem med drugimi izvajala tudi usklajevanje dela

Jelka Kokol Plošinjak

in jim z veseljem svetovala, ko so naleteli na vprašanja.

Rezultati skupnega raziskovanja so bili najprej predstavljeni na občinski proslavi ob dnevu upora proti okupatorju, nato pa na šolski razstavi. Opišite doživljanje razstave.

Čeprav so na proslavi nastopili le nekateri dijaki, je bilo iz odzivov obiskovalcev mogoče razbrati, da so vsi skupaj naredili nekaj pomembnega za šolo in širšo skupnost. Proslavi so sledile priprave na izvedbo šolske razstave, odpr-

tje je potekala 8. maja. Zanimanje je bilo veliko, kljub omejitvi zaradi prostora se je udeležilo okoli 180 dijakov in delavcev šole, pa tudi nekateri povabljeni gostje.

Nastopajoči dijaki so z interpretacijami rezultatov in spoznanj predstavili vsebino plakatov z zapisanimi usodami vseh umrlih, ročno in digitalno izdelana kartografska prikaza rojstnih krajev in krajev smrti z dodanimi statističnimi pregledi, slikovni material s podobami padlih in razmišljanja, ki so nastala med projektom. Odprtje so popestrili še z glasbenimi točkami z ustrezno vsebino in recitacijami slovenske himne v jezikih, ki so bili značilni za kraje, kjer se je končalo življenje nekdanjih gimnazijcev, nato pa so z istočasno predstavitev himne v vseh jezikih nakazali, kako potrebna je povezanost med narodi. Tako nam je uspelo iz delov, kamenčkov, ki so jih pripravili posamezniki, zložiti mozaik rezultatov in ustvariti celovit pregled obravnavane tematike. Dijaki so bili zadovoljni, ponosni, da jim je v treh mesecih kljub vsem drugim obveznostim uspelo uresničiti začrtane cilje.

V naslednjih dneh so seveda lahko sledili individualni ogledi, organizirani pa so bili v okviru pouka zgodovine. Zanimanje dijakov se je kazalo predvsem v iskanju enakih priimkov, kot jih imajo sami, in krajev rojstev, kjer imajo stalno bivališče. Zelo presenečeni so bili nad mladostjo in krutimi usodami umrlih. Da se jih je razstava čustveno zelo dotaknila, je bilo mogoče opaziti v tihem, mirnem spremljanju predstavljene vsebine in postavljanju vprašanj.

Dijaki, ki so sodelovali v projektu, so lahko pri pouku zgodovine sošolkam in sošolcem podrobneje predstavili svoj prispevek.

Ali so se raziskovalci in raziskovalce katere spoznanja še posebej dotaknila? Nad čim so bili morda najbolj presenečeni, začudeni, zgroženi?

Ja, seveda, marsičesa niso prič-

kovali, marsikaj jih je pretreslo. Denimo umrlih je bilo toliko, kolikor je danes dijakov v treh oddelkih, pretresljiva pa je tudi starost najmlajše žrtve, 16 let, ki se ujema s sedanjo generacijo drugih letnikov. Nikakor niso pričakovali, da je več kot polovica gimnazijcev umrla v starosti od 20 do 29 let, ali pa tega, da je 80 umrlih sodelovalo z Osvobodilno fronto. Žal je tudi groza koncentracijskih taborišč navedena med vzroki smrti. Vso krutost dogodkov je mogoče razbrati iz podatka, da si je morala dijakinja, preden je bila ustreljena, sama izkopati grob. Umrli je tudi ravnatelj gimnazije iz 30. let.

Raziskovalno delo je gotovo pripomoglo k ozaveščenju mladih in oblikovanju lastnih stališč, vrednot in ocen dogajanja v drugi svetovni vojni. Kako se je to izrazilo v njihovih razmišljanjih?

Menim, da naslednji razmišljanji ponujata odgovor:

»Vojno si predstavljam kot hudo nočno moro, ki se konča z izgubljenimi življenji, s travmami in uničenimi domovi. Morda sem premlada, ker ne razumem vseh vzrokov, vendar čutim izjemno spoštovanje do vseh padlih, ne samo do naših gimnazijcev, ki so želeli zaščititi svoje domače in doseči mir v domovini. Zavedam se, da sem srečna, ker živim v miru in me ni treba biti strah za lastno življenje in življenja mojih bližnjih. Srečna sem, da v mojem spominu ni bolečine, stradanja, bežanja, siren, joka, krikov in brezupnih prošenj po svobodi in miru.« **(Julija Potočnik)**

»Vsaka zgodba, ki sem jo prebrala, govori o pogumu, odločnosti in vsekakor prehitri smrti. Posebej močan je občutek, da je vojna posegla v najčudovitejši del življenja gimnazijcev. Namesto da bi se družili s svojimi sorodniki, prijatelji, so se na različne načine vključili v boj za višji cilj, to je v boj za svobodno domovino. Dojela sem, da svoboda nikoli ni samoumevna.« **(Nia Žgeč)**

80. OBLETNICA PADCA FAŠIZMA

Sonja Lokar o feminizmu

Združenje borcev za vrednote NOB Sežana in Občinsko združenje ZB Hrpelje - Kozina sta v sodelovanju z občino Hrpelje - Kozina in krajevno skupnostjo Slivje priredili komemoracijo ob 80. obletnici padca fašizma. Slovesnost je potekala 25. maja pri spomeniku v Slivju, kjer je številne zbrane nagovorila predsednica domače krajevnega skupnosti **Alenka Lukač**, ki je zatem tudi recitala partizanske pesmi. S pesmijo so kulturni program

obogatile članice Pevskega zbora Dotik pod umetniškim vodstvom Danijela Grbca.

K spomeniku 96 žrtvam druge svetovne vojne je delegacija položila cvetje. Po besedah predsednika hrpelsko-kozinskega borčevskega združenja **Vinka Kljuna** obujajo, spoštujejo in prenašajo vrednote narodnoosvobodilnega boja na mlade rodove. Poudaril je zahtevno in nadvse pomembno vlogo žensk, ki so jo imele v vojni in jo imajo

še zdaj ter so simbol upanja. Številne njihove zgodbe so del vojne zgodovine in zgodovinskih bojev za enakost in svobodo. Komemoracijo, ki je potekala v prisotnosti praporščakov veteranskih in domoljubnih organizacij ter ob prisotnosti domače županje Saše Likavec Svetelšek, so sklenili s primorsko himno Vstajenje Primorske.

V vaškem domu pa je o vlogi žensk včeraj, danes in jutri govorila predsednica Društva Ženski lobi Slovenije **Sonja Lokar**. Med drugim je poudarila: »Čast in slava upornicam, ki so spre-

nile svet. Največja revolucija v zgodovini človeštva se je v zadnjih 200 letih zgodila v razmerjih moči med moškimi in ženskami. In izbojevale so jo mirno in demokratsko, v korist celotnega človeškega rodu, uporne, aktivne, modre in nesebične ženske. Bile so prave feministke. Žal pa ima feminizem po krivem negativen prizvok. Feminizem se nikoli ni vojskoval, ni pobijal nasprotnikov, ni gradil koncentracijskih taborišč, ni izstradal sovražnikov, ni izvajal krutosti. Boril se je za izobrazbo, volilno pravico, boljše delovne razmere, varnost, otro-

ško varstvo, socialno državo, za centre za posiljene ženske, varne hiše, izboljšavo zakonov ...» Govornica je predstavila zgodovino in boj za ženske pravice in kaj vse se je v praksi spremenilo v teh letih. Govorila je o ženskah v politikah, ženskih kvotah, pismenosti, zaposlenosti, pravici pred zakonom, pravici do splava oziroma svobode rojevanja, nizki rodnosti, izobraževanju ter se zahvalila za enakost, solidarnost, miroljubno mednarodno sodelovanje in ohranitev življenja na tem planetu.

Olga Knez

REPORTAŽA

Po poti prenosa ranjencev

Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno je skupaj s so-organizatorji 30. avgusta pripravilo že 42. pohod po poteh prenosa ranjencev iz bolnišnic Franja in Pavla. Prireditev je združila pohodnike, udeležence slovesnosti ter prijatelje bolnišnic Franja in Pavla. Udeleženci s Predmeje so krenili na pohod pod vodstvom ZB za vrednote NOB Predmeja in Društva Gora, pohodniki iz Zadloga pa pod vodstvom Združenja Veteranov vojne za Slovenijo Idrija - Cerkno. Oboji so prisostvovali dopoldanski spominski slovesnosti na Hudem Polju.

Planinsko društvo Idrija je vodilo pohod od Želina skozi Jagrščice do Idrijskih Krnic in Oblakovega Vrha in od tam do Vojskega. Kljub neugodnim vremenskim napovedim se je pohoda na tej trasi udeležilo več kot 40 pohodnikov. Najstarejši med njimi je bil 89-letni Viktor Šen, najmlajši pa enajstletni Gaber Carli. Večji del predstavitev je prispeval profesor Branko Kalan, nekatere pa tudi Vlado Sedej in podpolkovnik Slovenske vojske Brane Tušar. K vsem obeležjem ob poti so pohodniki položili venčke.

Prijazni domačini v Jagrščah

Zelo slaba vremenska napoved je marsikoga odvrnila od prijave za pohod. Vendar je obveljal rek, da *sreča spremlja pogumne*. Uspešno smo odganjali dež in bili deležni vsaj nekaj lepih razgledov. Le čisto pri koncu poti so se dežne kaplje za krajši čas zgostile, kar pa je večja skupina prevedrila pri prijaznih domačinih na Vojščici, manjša pa pod svojimi dežniki in pele-

jo razlago tudi prebral pozdravni nagovor zdaj že dolgo pokojnega Franca Oblaka udeležencem enega od prvih pohodov. Še zmeraj aktualni nagovor nam je predstavil Oblakov sin Ermin, ki se v Jagrščah vedno pridruži pohodnikom.

Nad Jagrščami je ob cesti kapelica, leta 1946 so jo postavili domačini v spomin na vse sovaščane, ki so bili žrtve druge svetovne vojne. Letos so jo lepo obnovili in to počastili na slovesnosti 5. septembra. Pod kapelico nas je kažipot usmeril do točke z izjemno lepim razgledom proti severu. Tik pod to točko pa je dobro ohranjen, javnosti neznan manjši objekt. Še najbolj je podoben vojaški opazovalnici iz obdobja med obema vojnama. Kaj več o njem bodo do prihodnjega pohoda raziskali člani Zgodovinskega društva Rapalska meja in ga vnesli v svoj zemljevid objektov iz tistega časa.

Na prejšnjih pohodih smo si najbolj popoln razgled privoščili ob počitku na goličavi nad Kališem. Letos pa ga je povsem zakrila nizka oblačnost, zato smo hitro nadaljevali pot proti Rupli. Malo pred domačijo smo se ustavili ob preprostem lesenem križu, ki so ga postavili in ga vzdržujejo domačini. Na tem kraju so Nemci postrelili šest od ujetih enajstih ranjencev, katerih vsa imena so napisana na spomeniku na Jagrščah. Domačini so jih na tem mestu pokopali, pozneje pa so bili preneseni na skupno grobišče v Cerknem.

Poklon pri osrednjem spomeniku

Na Rajdi, kjer se cesta iz Jagršč priključi cesti iz Spodnje Idrije čez

in osebje so se skoraj vsi rešili in pozneje na novo uredili okrevališče pod Jagrščami. So se pa sovražniki kruto znesli nad ujetu bolničarko in domačini na bližnji kmetiji pri Erjavcu. Imena sedmih žrtev so napisana na spomeniku v Rajdi.

Po okrepčilu z okusno joto in ocirkovco smo nadaljevali pot mimo Kenda, Boča, Krčana, Hriba, Zavrha in pod Skutnico prišli do Stana, kjer se proti severu odcepi cesta v Šebrelje. Spomenik nad domačijo je posvečen več deset borcem IX. korpusa, ki so tu 22. julija 1944 padli v celodnevem spopadu s bataljonom Heine iz Idrije in so s svojo žrtvijo omogočili varen premik glavnine korpusa s Cerkljanskega proti Čepovanu. V zvezi s prenosom ranjencev je zanimiv podatek v knjigi o bolnici Pavla, da so 20 ranjencev iz tega spopada v približno dnevu in pol prepeljali in prenesli do pravkar postavljene nove Pavline postojanke pod Hudim poljem in da so jih pet od teh čez tri tedne priključili transportu proti Notranjski.

Od Stana smo nekaj časa nadaljevali po cesti, nato pa smo se mimo domačije Za kalom spustili do Oblakovega Vrha, kjer so nas pričakali kombi z okrepčilom in nekaj pohodnikov, ki so se do tod pripekljali z avtobusom. Od tod pa smo do Vojščice lahko izbrali med običajno traso pohoda po cesti mimo Zatrepa in med nekdano kolovozno, zdaj traktorsko potjo čez Ogalce. Po njej so dejansko potekali transport ranjencev med vojno, številni pohodi partizanskih enot med Cerkljansko in Trnovskim gozdom ter tudi nekaj prvih spo-

Dr. France Križanič

KOMENTAR

O evropski energetske krizi

Povezovanje evropskih držav, ki je zatem preraslo v Evropsko unijo (EU), se je začelo na energetske področju, saj je bila že leta 1951 kot prva povezava ustanovljena Skupnost za premog in jeklo. Za države članice je bila najprej v ospredju energetska varnost, sčasoma pa so nižje cene zemeljskega plina, povečana ponudba energije in izboljšanje energetske učinkovitosti vplivale na krepitev želje po čim cenejši energiji (Michael Guibal, 1989).

V energetske sektorju imajo podjetja velik obseg sredstev. Zato jih je malo in lahko vplivajo na cene. Njihova monopolna moč se lahko zmanjša s širjenjem trgovanja z energijo na več držav. EU je začela te spremembe na področju gospodarjenja s plinom in elektriko izvajati s tako imenovanimi energetskimi paketi (povezana zakonska določila). Prvi energetski paket je v letih od 1996 do 1998 uvedel prehod od gospodarjenja z elektriko in plinom kot infrastrukturnima dobrinama v gospodarjenje na trgu ter s tem postavil osnove za nadaljnje pove-

vezovanje energetskega trga na ravni EU. Sledili so energetski paketi, ki so urejali delovanje tega trga, vključno z leta 2009 uvednim enotnim regulatorjem ACER (Agencija za sodelovanje energetskih regulatorjev) s sedežem v Ljubljani. Do četrtega energetskega paketa, sprejetega leta 2016, je EU vzpostavljala enoten energetski trg, od tedaj dalje pa so prišli v ospredje zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov, zmanjšana energetska odvisnost in nižje cene energije.

Strategija, ki je sledila tem ciljem, je temeljila na predpostavki zanesljive oskrbe EU z zemeljskim plinom. Energetski trg bi moral zagotoviti klasično energetske trilemo: varnost energetske ponudbe, dostopnost energije za vse in varovanje okolja (Šarolta Somosi in Eszter Megyeri, 2022).

V obdobju nastajanja enotnega trga energije so države članice same, nato pa v skladu z določili energetskih paketov EU subvencionirale naložbe v obnovljive vire energije, EU pa je leta 2005 za spodbudo znižanju izpustov toplogrednih plinov uvedla ETS (shema za trgovanje z izpusti). Temeljila je na plačljivih dovoljenjih za izpuste toplogrednih plinov (emisijski kuponi) in vanjo so bili takoj vključeni tudi proizvajalci električne energije. V povprečju EU je električno energijo iz premogovnih termoelektrarn začela nadomeščati energija, temelječa na uporabi vetrne, sonca in zemeljskega plina. Za sončne in vetrne elektrarne so značilni visoki stroški kapitala in nizki stroški delovanja, kar pa je odvis-

no od sončnega sevanja in vremena ter je temu primerno nestabilno. Cene električne energije na debelo so začele močno nihati (Torok Laslo, 2023).

Trgovanje z izpusti poteka tako, da Evropska komisija glede na svoj podnebni cilj in po dogovoru z vlada države članice postavi zgornjo letno mejo izpustov toplogrednih plinov (v tonah ekvivalenta CO₂). Te se nato razdelijo na emisijske kupone, ki jih podjetja kupujejo na avkcijah (dražbah). Ker je EU zniževala zgornjo mejo izpustov, so se kuponi podražili s štirih evrov za tono sredi leta 2017 na 105 evrov za tono marca 2023 (Trading Economics). To je v državah članicah destabiliziralo energetske sistem.

V takšnih razmerah se je leta 2021 začela evropska energetska kriza. Sprožilo jo je začasno pomanjkanje električne energije v Združenem kraljestvu, sledila sta podražitev elektrike na širšem trgu in njen prenos na višje cene plina (zaradi povečanega povpraševanja po plinu). Kriza se je nato poglobila ob nizki proizvodnji elektri-

ke iz sončnih in vetrnih elektrarn med junijem in septembrom 2021, ob prekinitvi izvoza elektrike iz francoskih jedrskih elektrarn zaradi tehnoloških razlogov, ob dragi proizvodnji elektrike iz premogovnih elektrarn zaradi vedno dražjih emisijskih kuponov ter ob dodatni podražitvi zemeljskega plina zaradi vojne v Ukrajini. Električna energija in zemeljski plin sta se dražila v valovih, povečanje cen slednjega pa se je preneslo še na ameriški in azijsko-tihomorski trg. Svetovni trg plina je namreč odvisen od razmer na evropskem trgu (Ivan Kopjitin in drugi, 2022).

Med evropsko energetske krizo so se cene električne energije za gospodarstvo v celotni EU povečale za 77 odstotkov, v Sloveniji pa kar za 161 odstotkov (drugo polletje 2023 glede na prvo polletje 2017), medtem ko so se cene zemeljskega plina za gospodarstvo v EU povečale za 151 odstotkov, v Sloveniji pa za 142 odstotkov (drugo polletje 2022 glede na prvo polletje 2017). Cene na drobno (inflacija) so se v EU in Sloveniji od leta 2017 do leta 2023 povečale za 24 odstotkov. Inflacija je bila najhitrejša leta 2022, ko je v EU in Sloveniji presegla 9 odstotkov letno (Statistični urad Republike Slovenije, Eurostat). Cene elektrike in plina so se v naslednjih letih nekoliko znižale, a so ostale precej višje kakor leta 2017. Evropska centralna banka je z dvigom obrestnih mer umirila inflacijo. Zaradi visokih cen električne energije in plina se je dolgoročno poslabšala konkurenčnost članic EU in na področju oskrbe z elektriko še zlasti Slovenije.

Sklepna slovesnost na Vojščici

rinami. Že v začetku vzpona z Želina smo bili hvaležni domačim z bližnje kmetije, da so popravili del poti, ki je bil v prejšnjih dneh razmočen zaradi deževja, in za topel čaj in kavo, postrežena v Jagrščah. V tej vasi so se pohodniki ustavili pred spomenikom, posvečenim Okrevališču št. 2 bolnice Pavla, ki je delovalo na tem območju, ter bolničarju in enajstim ranjencem, ki so jih Nemci zajeli in pobili med zadnjo ofenzivo v začetku aprila 1945. Profesor Branko Kalan je med svo-

Idrijske Krnice proti Oblakovemu Vrhu, stoji osrednji spomenik partizanski saniteti na tem območju. Posvečen je sanitetni postaji št. 2 za slovensko Primorje in Okrevališču št. 2 bolnice Pavla v Peklu. Sanitetna postaja je pod domačijo Na hribu delovala od aprila 1943 do kapitulacije Italije septembra tega leta. Od novembra dalje je delovala v hiši v Peklu pod Rupom, od začetka leta 1944 dalje kot Okrevališče št. 2 bolnice Pavla. 15. junija so jo Nemci po izdaji napadli. Ranjenci

minskih pohodov. Obe skupini sta se po osmih urah in pol hoje znova srečali na slovesnosti pri grobišču na Vojščici. Tu smo se pomešali in družili tudi s pohodniki, ki so prišli iz Zadloga in Tihe doline, ter z drugimi udeleženci proslave.

Po koncu spominske slovesnosti na Vojščici smo se z avtobusom odpeljali v Dom krajanov in gasilcev na Vojskem na osrednjo slovesnost in okrepčilo.

Vlado Sedej, foto: Miri Bratuš

SLAVNOSTNA AKADEMIJA V CELJU

Ukradeni otroci in vojna

Velika dvorana celjskega Narodnega doma, zgodovinskega simbola slovenstva v mestu ob Savinji, je bila 27. septembra zasedena do zadnjega kotička. V njej smo se zbrali ljudje različnih generacij z različnih koncev Slovenije, med nami pa so bili tudi gostje iz tujine, kot denimo Ingrid von Oelhafen oz. Erika Matko, katere življenjska zgodba »deklice z dvema imenom«, rojene in odvzete slovenskim staršem, nato pa vzgojene v nemškem okolju, je pred leti odmevala tudi pri nas. Po zaslugi nemškega zgodovinarja dr. Georga Lilienthala, ki se je prav tako udeležil prireditve, je šele v zrelih letih odkrila svojo pravo identiteto in od takrat naprej redno obiskuje svojo izvorno domovino in se srečuje s sotrpini, ki so med drugo svetovno vojno in še po njej preživljali podobno usodo. Združuje in povezuje jih Društvo taboriščnikov – ukradenih otrok. Prav to društvo, ki ga je dolga leta vodil neutrudni in predani dr. Janez Žmavc, nasledila pa ga je Saša Hribar, tudi sama hči ukradenega otroka, je skupaj z Mestno občino Celje in Muzejem novejšje zgodovine Celje pripravilo slavnostno akademijo ob osemdeseti obletnici vrnitve ukradenih otrok v domovino. To je bil gotovo eden najbolj čustvenih dogodkov v nizu prireditev in projektov, s katerimi letos v Celju zaznamujemo spomin na konec druge svetovne vojne, osvoboditev in zmago nad nacifašizmom. Pod režijskim vodstvom Maje Weiss, sicer tudi avto-

rice dveh dokumentarnih filmov o ukradenih otrocih, je potekal domišljen in dovršen kulturni program, v katerem je ob vrhunskih umetnikih nastopila tudi omenjena Erika Matko. Besede slavnostnega govornika, prvega predsednika Republike Slovenije, Milana Kučana, so pronicljivo povezale preteklost s sedanostjo, ganljiv vrhunec prireditve pa je sledil ob razdelitvi

temveč tudi člane njihovih družin. 25. junija 1942 je državni vodja SS in nemške policije Heinrich Himmler sprejel smernice za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem in začrtal nadaljnjo usodo družin, ki so kakor koli podpirale partizane: »Moške iz teh družin, v mnogih primerih tudi sorodnike, je treba

25. junija 1942 je državni vodja SS in nemške policije Heinrich Himmler sprejel smernice za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem in začrtal nadaljnjo usodo družin, ki so kakor koli podpirale partizane: »Moške iz teh družin, v mnogih primerih tudi sorodnike, je treba postreliti, ženske zapreti in jih poslati v koncentracijska taborišča, otroke oddaljiti iz njihovih domovine in jih namestiti v pokrajinah starega Reicha.«

cvetov vsem navzočim ukradenim otrokom, ki se jim je dvorana poklonila z dolgim aplavzom. Kljub neizprosni minevanju časa se je namreč v dvorani še vedno zbralo okoli petdeset starejših mož in žena od skupno približno 645 nekdanjih fantov in deklet, dečkov in deklic, med njimi dojenčkov, katerih tragična usoda je povezana z nacistično okupacijo slovenskega ozemlja in brutalnimi ukrepi zatiranja osvobodilnega gibanja. Vse to je na zasedenem Štajerskem svoj krvavi vrhunec doživelo poleti 1942 in ni prizadelo le upornikov in njihovih sodelavcev,

postreliti, ženske zapreti in jih poslati v koncentracijska taborišča, otroke oddaljiti iz njihove domovine in jih namestiti v pokrajinah starega Reicha.« Avgusta 1942 so Nemci začeli izvajati svoj načrt in so v prostore okoliške deške šole, danes I. osnovne šole, v Celju pripeljali svojce partizanov in ustreljenih talcev. Tam so mladoletne ločili od staršev in svojcev in jih v dveh transportih odpeljali v taborišče Volksdeutsche Mittelstelle v Frohnleithnu pri Gradcu. Od tam so najmlajše otroke do tretjega leta starosti prepeljali v zavode nacistične »demografske« organizacije Lebensborn, od koder so bili

tisti z ustrežno rasno oceno dani v posvojitev nemškim družinam, starejše pa v posebna mladinska taborišča za prevzgojo po Nemčiji in Avstriji. Večina večjih otrok je tam dočkala osvoboditev in se je preko repatriacijskih centrov vrnila domov, za številnimi mlajšimi (Lebensbornovimi) otroki pa se je po vojni izgubila sled. Ti so namreč ostali brez enega ali pogosto tudi obeh staršev, saj so bili njihovi očetje praviloma ustreljeni, matere so umrle v Auschwitzu ali drugih koncentracijskih taboriščih, njihovi pravi dokumenti pa so bili skrbno varovani. Predvsem tistih otrok, ki so izgubili oba starša in druge bližnje, po vojni nihče ni iskal ali pa je bilo iskanje neuspešno. Večina teh, ki so jih njihovi preživeli svojci ob pomoči države in mednarodnega Rdečega križa po vojni našli, pa se je ob velikih, tudi medijsko razvpih težavah in celo sodnih procesih končno (nekateri šele po desetih letih in več) le vrnila domov. Z novimi stigmi in travmami ter tako kot vsi drugi ukradeni otroci praviloma sirote z bolečimi spomini, nezacelejenimi ranami in brazgotinami. Tudi zato so po mnenju vodilnega slovenskega zgodovinarja za obdobje druge svetovne vojne, dr. Tonea Ferenc, »poleg smrtnih žrtev ukradeni otroci najhuje prizadeta skupina žrtev okupatorjevega nasilja na Slovenskem«.

Pri tem ukradeni otroci niso bili edina skupina z vojno zaznamova-

nih otrok, prav na celjskem območju pa je ta najbolj ranljiva skupina prebivalstva doživela še posebej veliko bridkosti – in o tem se (pre) malo ve. Že med varovanci umobolnice v Novem Celju, ki so bili junija 1941 premeščeni v zavod na gradu Hartheim pri Linzu ter tam usmrčeni, je bilo petnajst otrok v starosti od šest do štirinajst let. Med več kot 1200 izgnanci s stalnim prebivališčem v Celju, ki so morali poleti 1941 zapustiti svoje domove, jih je bilo kar 175 mlajših od 14 let, med smrtnimi žrtvami zavezniških bombnih napadov na Celje pa je bilo najmanj dvanajst otrok, mlajših od štirinajst let.

Iz zgodovinskega spomina so bili dolga desetletja odrinjeni tudi otroci, katerih starši so bili v glavnem žrtve povojnih pobojev in ki so bili prve mesece po osvoboditvi nastanjeni v t. i. dečjem zavetišču, dejansko pa taborišču na nekdanji Petričkovi posesti nad Savinjo, od tod tudi poimenovane otroci s Petrička. Spomin nanje smo septembra letos trajno zaznamovali s postavitvijo informacijske table v bližini v globokem in iskrenem prepričanju, da si osemdeset let po koncu druge svetovne vojne, v času, ko nemotno spremljamo umiranje in trpljenje številnih otrok po svetu, spomin in poklon zaslužijo tudi prav vsi »naši« otroci – ne glede na stran, na kateri so se v viharju vojne znašli njihovi starši.

Dr. Tonček Kregar

NJIVICE NAD JURKLOŠTROM

Ranjence pokončali z nožem

Na Njivicah nad Jurkloštrom je bila 30. avgusta spominska slovesnost ob 81. obletnici poboja borcev Kozjanskega odreda. Namen slovesnosti je bil, da skušamo iztrgati iz pozabe pomembne dogodke iz zgodovine tega območja Štajerske ter izkažemo spoštovanje in zahvalo takratnim rodovom in posameznikom, ki so v tistem času odigrali zgodovinsko vlogo in poslanstvo. Kmalu po prihodu Štirinajste divizije na Štajersko v februarju 1944 so bili ustanovljeni odbori Osvobodilne fronte v Jurkloštru, Henini, Panečah, Ložah in po drugih krajih. Povečalo se je vstopanje Kozjancev v partizanske enote, tako da je v dveh mesecih iz Kozjanske čete 27. aprila nastal Kozjanski odred. Avgusta tega leta je bil odred največja partizanska enota na Štajerskem, saj je štel več kot tisoč borcev. V maju 1944 je bil ustanovljen okrajni odbor Osvobodilne fronte Jurklošter. Jurklošter je bil osvobojen 9. junija 1944. Žandarmerijsko postaja je v naskoku likvidiral I. bataljon Kozjanskega odreda pod poveljstvom komandanta bataljona Janoša in politkomisarja odreda or a. Partizani so v postojanki zaplenili večjo količino orožja, municije in druge vojaške opreme. Po zavzetju postojanke je zbrano množico prebivalcev ognjevitavo govoril Marjan Jerin, komandant Kozjanskega odreda. Na osvobojenem ozemlju je nastala prva partizanska »republika Jurklošter« na

Štajerskem s pravo ljudsko oblastjo. Na Henini je junija začela delovati prva partizanska šola na Štajerskem, v Jurkloštru pa 31. julija. Sicer pa so s širjenjem osvobojenega ozemlja po Kozjanskem odprli 16 šol s 35 oddelki in 1410 učenci. Te šole so delovale do okupatorske ofenzive v decembru 1944. V juniju in juliju je Kozjanski odred na območju Kozjanskega uničil dvanajst okupatorskih postojank in jurkloštrska republika se je razširila v kozjansko osvobojeno ozemlje. Po prihodu organizatorja zdravstvene službe, medicince Adolfa Drolca, so v Nemškem grabnu pod Rudenikom v začetku julija 1944 začeli graditi leseno bolnišnico R 7. V njej je bilo prostora za 30 ranjencev. Postavili so še vrsto drugih bolnišnic.

To osvobojeno ozemlje je hudo motilo okupacijsko oblast. Ofenzivno operacijo proti osvobojenemu ozemlju je okupator začel 17. avgusta 1944. V ta namen je zbral enote 14. SS-policijskega polka, dele 18. polka deželnih strelcev in enote vermanskega polka Spodnja Štajerska. Po partizanskih podatkih naj bi imel sovražnik okoli tri tisoč oboroženih mož. Poleg osebne oborožitve so imeli na voljo še minomete, hitrostrelne topove in lahke tanke. 16. avgusta so svoje sile zbrali v Šentjurju, Laškem, Rimskih Toplicah, Radečah in Sevnici ter krenili proti svobodnemu ozemlju na območju Jurkloštra. Kolona s 150 ljudmi je prodirala iz Brega, druga prav tako močna iz Loke. Ker so bile ceste prekopane, so pustili vozila blizu izhodišč in proti vrhu

Lisce krenili peš. Obveščevalci so o premikih enot pravočasno obvestili 3. bataljon, ki se je zadrževal v vasi Kremen pri Jurkloštru, kjer je prejšnje dni mobiliziral novince v NOV. Komandant odreda Jerin je takoj odredil četo z nalogo, da zaustavi prodiranje sovražnika. S tem bi bataljon pridobil čas in se z 250 neoboroženimi novinci umaknil na varnejši kraj. Prvi bataljon je dobil ukaz, da krene iz Rudenika proti Jesivcu. Na Njivicah se je začel boj, ki je trajal do 18. ure. Sovražnik je ob podpori minometov in hitrostrelnih topov trdovratno napadal in imel precejšnje izgube. Tudi partizani so imeli izgube. Padlo je pet borcev in borka. Puškomitraljezec Miha Bračun je bil ranjen v desno nogo, borec Franc Horžen je dobil strel v nogo, pomočnik puškomitraljezca

Franc Tašker je dobil strel v prsni koš, prav tako borec Rudolf Brkovič. Zaradi ran se niso mogli umakniti pred premočnim sovražnikom, ki je vse ranjence pokončal z nožem, bolničarko 2. čete tega bataljona Milko Gorjup, ki je pomagala reševati ranjene borce, pa so napadalci živo vrgli v gorečo hišo. Nemška vojska je 18. avgusta s pehoto in dvema tankoma vdrla v Jurklošter in tu ostala dva dni. Zatem so se okupatorji vrnili v svoje postojanke.

ZB Brežice

Črna cesta

Po polju črna cesta gre,
po njej črni možje,
črni možje –
tuji možje,
črno srce.

Zemlja naša, prej z znojem pojena,
s solzami, krvjo je zdaj pognojena,
ptica blodeča,
vsa krvaveča,
brez gnezda, brez doma,
k nam tujec – naš človek pa z doma.
Vse je zgorelo,
vse onemelo
požgano, mrtvo.

Kdaj spet se v življenju nam srca odpro?!

Vinko Košak, profesor slovenščine, ustreljen v Gramozni jami, 1942

DRUGA SVETOVNA VOJNA

Največja humanitarna akcija

V organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno in Društva vojnih invalidov severne Primorske Nova Gorica so 30. avgusta potekale tri spominske slovesnosti, posvečene dogodkom avgusta 1944.

Takrat je bila izvedena največja humanitarna akcija druge svetovne vojne na Slovenskem – prenos ranjencev iz partizanskih bolnišnic Franja in Pavla na osvobojeno ozemlje Notranjske vse do Loške doline. Pot, dolga 140 kilometrov, je bila izjemno zahtevna. Ob varovanju dveh bataljonov Bazoviške brigade in borcev 31. divizije so domačini in partizani kar 95 ranjencev in bolnikov prenesli do letališča Nadlesk, od koder so jih zavezniška letala prepeljala v Bari na zdravljenje. Akcijo je vodil komandant 9. korpusa Lado Ambrožič - Novljan, sodelovalo pa je kar 1000 nosačev 31. divizije. Humanitarna vrednost tega podviga, opravljene v težkih vojnih razmerah, še danes simbolizira pogum, solidarnost in človečnost.

Ob spominskih slovesnostih je potekal tudi že 42. spominski pohod po poteh prenosa ranjencev. Kljub nekoliko slabšemu vremenu je bil obisk množičen. Največja skupina pohodnikov se je na Vojsko odpravila z Želina, drugi dve skupini pa iz Tihe doline na Predmeji in iz Zadloga.

Na Hudem polju pa sta potekala spominska slovesnost v po-

častitev bolnišnice Pavla in tradicionalno srečanje prijateljev bolnišnic Franja in Pavla. Prireditev je potekala pod okriljem Društva vojnih invalidov Severne Primorske iz Nove Gorice. Zbrane je pozdravil predsednik društva Valter Adamič, sledila sta nagovora predstavnika italijanske organizacije Združenja vojnih invalidov Pierino Violina in župana občine Idrija Tomaža Vencelja.

Slavnostna govornica na prireditvi je bila dr. Ljubica Jelušič, podpredsednica ZZB NOB Slovenije in nekdanja ministrica za obrambo. V nagovoru je prisotne spomnila na nadčloveške napore borcev ter požrtvovalno delo bolnišničnega osebja. Partizanske bolnišnice so delovale v nemogočih razmerah, skrite so bile v gozdovih in grapah, daleč od oči okupatorja. Izvajale so se operacije in amputacije udov v nemogočih razmerah. Partizane in bolnišnično osebje je spremljal strah pred odkritjem in napadi okupatorja, a se je akcija prenosa za številne ranjence in borce srečno končala. Spomin na te dogodke ostaja kot opomin, da se kaj takega ne bi smelo nikoli več ponoviti. »Vojna pa tudi danes ni daleč od nas – hvaležni moramo biti za mir,« je še poudarila.

Slovesnost se je nadaljevala s polaganjem vencev pri spomeniku Partizanske bolnice Pavla, kulturnim programom in petjem primorske himne *Vstajenje Primorske*.

Popoldne je sledila spominska slovesnost na partizanskem grobišču na Vojščici, kjer počiva 305 padlih borcev iz zadnje bitke spomladi 1945. Ob priložnostnem programu sta sestri Katica Del Bon in Irena Colja obudili spomin na narodnega heroja Antona Šibelja - Stjenko, udeleženci pa so se z minuto molka poklonili vsem padlim.

Osrednja slovesnost je potekala v Domu krajanov in gasilcev na Vojskem. Med številnimi praporščaki borčevskih, veteranskih in domoljubnih organizacij so bili prisotni dr. Ljubica Jelušič, predsednik ZB Idrija - Cerkno Vojko Carl, župan občine Idrija Tomaž Vencelj, predsednica krajevnne skupnosti Vojsko Damjana Bončina in ministrica za kulturo RS dr. Asta Vrečko, ki je bila tudi slavnostna govornica. V svojem nagovoru je ministrica poudarila: »Danes se poklanjamo pogumu, solidarnosti in človečnosti – vrednotam, ki so pred več kot 80 leti zasve-

Na Vojskem je zbrane nagovorila ministrica dr. Asta Vrečko.

Slavnostna govornica na Hudem polju je bila podpredsednica ZZB NOB Slovenije dr. Ljubica Jelušič.

tile v enem najtemnejših poglavij naše zgodovine. Avgusta 1944 so partizanski borci z rama ob rami nosili ranjene tovariše iz bolnišnic Franja in Pavla proti življenju in upanju. Evakuirali so skoraj sto ranjencev – gnala jih je ljubezen do človeka. Franja je danes simbol tega duha, simbol naroda, ki ni klenil.«

Podpredsednica ZB Slovenije dr. Ljubica Jelušič je podelila priznanja ZB Slovenije. Srebrno priznanje sta prejela član KO ZB Kanomlja Marijan Lapanja za dolgoletno delovanje v združenju in Godbeno društvo rudarjev Idrija za dolgoletno sodelovanje ob spominskih slovesnostih na Vojskem in vsakoletnih komemoracijah ob dnevu mrtvih. Bronasto priznanje je prejela članica Marija Simonič za dolgoletno delo v nadzornem odboru in delo v spremljevalni ekipi pohodnikom.

Program je povezovala in oblikovala Tjaša Jurman, v kulturnem

delu pa so nastopili igralec Igor Rojc, sestri Katica Del Bon in Irena Colja, vokalna skupina Vox medicorum ter Orkester Slovenske vojske.

Prireditev so finančno podprli ZZB NOB Slovenije, Društvo vojnih invalidov Slovenije, občina Idrija, občina Cerkno in Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno in razni donatorji. Pohodnike so spremljali vodniki Planinskega društva Idrija, Gorska reševalna služba Tolmin, člani Zveze slovenskih častnikov in Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Idrija - Cerkno. Iskrena hvala praporščakom, vsem sodelujočim in članom za pomoč pri izvedbi, spremljevalni ekipi pohodnikov ter vsem, ki ste prireditev denarno in drugače podprli.

Danica Markič,
foto: Miri Bratuš

LOVSKI DOM STORŽIČ

Partizanski miting na Pangršici

Pred Lovskim domom Storžič na Pangršici je 27. septembra potekal že 20. jubilejni partizanski miting, ki je vsakoletna osrednja družabna prireditev ZB NOB Kranj. Kljub slabi vremenski napovedi, ki je nedvomno okrnila število udeležencev, se je mitinga udeležilo okoli 200 ljudi. V tem okviru je potekal tudi tradicionalni pohod po krajinskem parku Udin boršt na trasi Kokrica-Spodnje Tenetiše-lovski dom Storžič Pangršica, ki se ga je letos udeležilo štirinajst pohodnikov. Slovesen uvod v miting so izvedli praporščaki ZB NOB Kranj in OZVVS Kranj ter pohodniki s prihodom na prizorišče s partizansko pesmijo *Hej, brigade* ob glasbeni spremljavi kvinteta Viharnik in udeležencev mitinga.

Prireditev je povezoval predsednik ZB NOB Kranj, tovariš **Božo Janež**. V kulturnem delu programa so sodelovali moški pevski kvintet Viharnik in trinajst učencev Osnovne šole Naklo pod vodstvom mentoric **Nataše Zaletel** in **Karle Tušek**. Častni gost in slavnostni govornik je bil predsednik ZZB NOB Slovenije **Marijan Križman**. Govornik se je z besedo sprehodil skozi posamezna narodova zgodovinska obdobja vse od prve svetovne vojne, medvojne obdobja in druge svetovne vojne do osamosvojitvene vojne 1991 in sodobnosti. Še posebej je opisal fašistično zatiranje slovenskega življa na Primorskem. Govor je posvetil tudi slovenskim španskim borcem, ki so sodelovali v španski

državlanski vojni (17. julij 1936–1. april 1939), nato pa so pridobljeno vojaško znanje s pridom uporabili v narodnoosvobodilnem boju, med njimi je bil tudi najbolj znani narodni heroj Franc Rozman - Stane. V strnjenem opisu poteka tega boja je govornik izpostavil še nastanek in delovanje kolaborantskih enot na območju Slovenije (bela garda, plava garda, domobranstvo) in njihovo sramotno vlogo ter takratno vlogo RKC. Ob koncu govora se je dotaknil še vojne v Ukrajini in Gazi. Opisal je tudi pogovore pri predsednici Republike Slovenije Nataši Pirc Musar, kjer je delegacija ZZB NOB Slovenije znova podala svoje mnenje o tem, da ne nasprotuje pietetnemu pokopu posmrtnih ostankov po drugi svetovni vojni

pobitih pripadnikov okupatorskih kolaborantskih enot, nikakor pa ne bo dovolila reinterpretacije zgodovine za obdobje narodnoosvobodilnega boja, ko desni politični pol v Sloveniji še vedno vztraja pri pozitivni vlogi kolaboracije. Končal je s pozivom k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja in njihovem prenosu na mlajše rodove.

V nadaljevanju programa sta Marjan Križman in Božo Janež po-

delila deset priznanj ZZB NOB Slovenije za leto 2025. Posebno priznanje praporščakom so prejeli Miran Černota, Anton Kavčič in Boris Štirn. Bronaste plakete so dobili Janez Ankele, posthumno Srečko Frelih, Peter Gortan in Rajko Lipušček, srebrno Dušan Šemrov, zlati pa Ladislav Nikšič in Branko Virant.

Damjan Renko
foto: Lado Nikšič

PRIREDITVE

Zadnji dnevi konca druge svetovne vojne

Na filmskem festivalu v Portorožu so oktobra predvajali tudi igrano-dokumentarni film Zadnji dnevi. Slavnostna premiera filma pa je bila v kinu Cineplexx v Ljubljani že 5. maja. Film osvetljuje zadnje dneve druge svetovne vojne na slovenskih tleh. Premiere se je udeležil tudi predsednik vlade **Robert Golob**.

Ob začetku predvajanja sta navzoče nagovorila minister za ob-

rambo **Borut Sajovic** in predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman**. Minister Sajovic je v svojem govoru poudaril pomen filma kot opomnika o dragocenosti miru ter opozoril na ključno vlogo Slovencev pri končnem porazu nacifašizma.

Film združuje igrane prizore in dokumentarna pričevanja ter prikazuje ključne dogodke iz maja

1945 od delne predaje nemških sil v Topolšici do zadnjih spopadov na Poljani. V njem sodelujejo ugledni zgodovinarji, med njimi dr. Božo Repe, dr. Damijan Guštin in mag. Gregor Jazbec.

Z močnim sporočilom o pogumu, solidarnosti in narodni zavesti je film Zadnji dnevi pomemben poklon vsem, ki so se borili za svobodo in mir. Gre za navdihujočo pripoved, ki osvetljuje življe-

nje civilnega prebivalstva v zadnjih dneh vojne ter odločilno vlogo slovenskega partizanskega gibanja pri zlomu okupatorskih sil. Film ne obuja le spomina na prelomne zgodovinske trenutke, temveč tudi opozarja na vrednote, ki so bile temelj utemeljitve sodobne Evrope.

S. B.

V SPOMIN

Janez Stanovnik

Ob obletnici rojstva častnega predsednika Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, tovariša Janeza Stanovnika, ki bi 4. avgusta praznoval svoj rojstni dan (1922–2020), smo se v Zvezi spoštljivo in hvaležno poklonili njegovemu spominu in neprecenljivemu prispevku k naši skupni zgodovini.

Zbrali smo se pred njegovim doprskim kipom, ki stoji pred hramom slovenske demokracije, Državnim zborom Republike Slovenije. Tam smo v tišini in premišljenem spominu počastili njegovo bogato življenjsko pot, ki je bila vse od mladih let zaznamovana z odločnim bojem za svobodo, pravičnost in človečnost.

Janez Stanovnik ni bil le borec proti okupatorju in izjemen politik, temveč tudi glas razuma, zagovornik dialoga in človek močnih moralnih načel. Vedno je verjel v moč sodelovanja, strpnosti in spoštovanja človekovega dostojanstva. Kot narodnoosvobodilni borec, ekonomist, mednarodni diplomat in predsednik predsedstva SR Slovenije je vselej deloval z neomajno zvestobo vrednotam, na temelju katerih je zrasla slovenska državnost.

Njegova predanost narodnoosvobodilnemu boju, prizadevanja za socialno pravičnost, zavzemanje

za mir, svobodo in človekove pravice ter nepopustljivo delovanje v korist skupnega dobrega so pustili globoko sled v zgodovini slovenskega naroda. Njegove misli, dejanja in zgled ostajajo živi tudi danes – ne le kot spomin, temveč kot trajen opomnik, da so vrednote narodnoosvobodilnega boja temelj naše družbene zavesti in civilizacijske usmeritve. V ZZB NOB Slovenije ohranjamo njegov spomin in nadaljujemo njegovo pot.

Manja Konkolič

V JAGRŠČAH NA CERKLJANSKEM

Obnovljena kapelica in spomenik

V Jagrščah so s slovesnostjo ob kapelici Marije Pomagaj in pri obnovljenem spomeniku počastili spomin na žrtve druge svetovne vojne. Prireditev je potekala 5. septembra v organizaciji ZB za vrednote NOB Idrija - Cerklno, podpredsednika ZB Jožeta Jerama in domačinov.

Kapelica na Koučeh je nastala kot zaobljuba **Janeza Štucina** iz Idrijskih Krnic, ki je med najhujšimi boji obljubil, da jo bo postavil, če preživi. S pomočjo vaščanov je obljubo izpolnil, kapelica pa je že skoraj osemdeset let simbol vere, upanja in povezanosti ter hkrati spomin na štirinajst domačinov, ki so med vojno izgubili življenje. Ob njej sta zbrane nagovorila cerkljanski župnik **Matej Kobal**, ki je kapelico tudi blagoslovil, in pater **Bogdan Knavs**. Pri spomeniku pa so udeleženci obudili spo-

min na bolnico Pavla, ki je imela v Jagrščah svoj oddelek – okrevališče št. 2. Obležje je posvečeno med zadnjo nemško bitko spomladi leta 1945 ubitim 12 ranjencem in bolničarju Stanku Kosovelu. Zadnji viri navajajo, da se je v okrevališču zdravilo skupno 279 ranjencev. V osrednjem govoru je **Milojka Magajne** iz Cerkljanskega muzeja spomnila, da imajo žrtve imena in zgodbe. Poudarila je, da je bilo v vojnih časih težko ohraniti človečnost in dostojanstvo, a so ljudje zaradi skupnega cilja to zmogli. Dodala je, da je mir, ki ga danes pogosto jemljemo kot samoumevnega, krhek in ga je treba znati varovati.

Program je oblikovala in vodila Tjaša Jurman, v kulturnem delu pa je nastopila Marjetka Popovska.

Tjaša Jurman, foto: Jože Jeram

PLANINA JEZERCA POD KRVAVCEM

Spomin na padle borce

Občinska organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Cerklje na Gorenjskem je 13. septembra na planini Jezerca pod Krvavcem pripravila spominsko slovesnost ob 83. obletnici napada na Drugo grupo odredov in na padle borce Krvavške čete.

Vodenje spominske slovesnosti, kulturni program – recitacije, petje pesmi in govor – so izvedli učenci Osnovne šole Davorina Jenka iz Cerkelj na Gorenjskem pod vodstvom učiteljice Lucije Gregorc.

Zbrane je nagovorila učenka šole, ki je povedala: »Težko je pisati govor. Stara sem 14 let, vi ste stari 50, 60, 70, 80 let. Kaj vam lahko povem? Po navadi ste vi tisti, ki govorite in pripovedujete nam. Dogodki druge svetovne vojne so zame daleč, neki čisto drug, nepoznan čas. Povedali so mi, da je pred 83 leti na tem kraju izgubilo življenje več ljudi. Ljudi, ki so se želeli upreti krivici, upreti nasilju, upreti poniževanju. Če mi ne bi povedali tega, ne bi vedela za to. Ta kraj bi bil zame le kraj za pohodništvo, za smučanje, sankanje, za veselje in prosti čas. A ker ste mi povedali, razmišljam o teh stvareh. Ne razumem jih, a razmišljam. O svetu in o ljudeh.

Če se po več kot 80 letih spominjamo tistih, ki so tukaj padli, pomeni, da niso bili sami. Da je živel in še živi veliko ljudi, ki so verjeli v svobodo. V pogum. V sodelovanje. Zato mislim, da se danes ne spominjamo le tistih, ki so umrli, ampak

tudi mnogih, ki so preživeli, a nosili brazgotine in hkrati verovali v lepše življenje.

Ko razmišljam o svetu in ljudeh, predvsem nečesa ne razumem: kako je mogoče, da znajo množice ljudi sodelovati med sabo tako, da zgradijo rakete, ki letijo do Lune in Marsa, in smo zelo ponosni na te dosežke, po drugi strani pa znajo množice ljudi sodelovati med sabo tako, da drugim z bombami uničujejo domove, bolnišnice, šole ...? Kakšno bitje je človek?

Napisali smo na tisoče ljubezenskih pesmi, ustvarili izjemne umetnine, gradimo večstometske stavbe, zdravimo bolezni ... znamo pa tudi sovražiti. Mučiti. Pobijati.

Ne vem veliko o drugi svetovni vojni. A če danes spremljam novice, se mi zdi, da ljudje od takrat nismo veliko napredovali. Vsak dan slišim za Gazo – več kot 60.000 mrtvih, koliko šele ranjenih, lačnih, brez domov, brez svetle prihodnosti? Vsak dan slišim za Ukrajino – več kot 300.000 mrtvih. Pa to ni vse – to so le tisti konflikti, o katerih se vsak dan sliši.

SLOVESNOST V STRAHINJU

Izdajalec iz Žiganje vasi

Veliko se nas je 14. septembra, ob obletnici bitke 64 borcev 2. bataljona Kokrškega odreda, zbralo v Strahinju. V spominskem parku, poslednjem počivališču pobitih partizanov, je ob spomeniku potekala slovesnost, s katero smo počastili spomin na vse pobite in zajete partizane, ki so se 13. in 14. septembra 1942 v Udin borštu spopadli z več kot stokratno nemško premočijo.

Naj spomnim: bataljon se je 12. septembra 1942 s Storžiča spustil v dolino, da bi se v Retnjah pri Križah oskrbel s hrano in spotoma še napadel žandarmerijsko postojanko v Dupljah. Zaradi stiske s časom je moral zavetje poiskati v Udin borštu. Borci bi lahko mirno počakali večer, če se ne bi našel izdajalec iz Žiganje vasi, ki je Nemce obvestil o prisotnosti partizanov.

Stane Vrhovec, eden od treh preživelih partizanov, je v svojih spominih zapisal: »Dolgi rafali mitraljezov so kosili med borci. Noga mi je omahnila pod kolenom. Poleg mene je smrtno zadet obležal tovariš Konrad, malo nižje tovarišica Ančka in tovariš Čiba. Vseposod so orale mine, ki so oglušujoče trgale zemljo. Organiziran odpor je prenehal. Municije ni bilo več ...» Zapisane spomine preživelega partizana je z nami v kulturnem programu delil njegov sin, ki je doživeto in čustveno prebral odlomek iz očetovih spominov.

Prireditev se je začela s himno v izvedbi kvarteta Viharnik. Po pri-

hodu praporščakov, položitvi venca k spomeniku in uvodnem nagovoru predsednika OO Združenja za vrednote NOB Naklo je povezovalka Katja povabila pred mikrofonom slavnostnega govornika, prvega predsednika Republike Slovenije **Milana Kučana**.

V svojem govoru se je dotaknil današnjega nepredvidljivega sveta, dejanj najmočnejših, ki poskušajo večji del planeta podrežati svojim interesom in s tem globlje in širše vplivati na vse; sveta, ki ga spremljajo vojne in oboroževa-

Zakaj lahko v Afriki, v Kongu ali Sudanu umre več kot sto tisoč ljudi in svet molči? Zakaj otroci v Gazi in Ukrajini umirajo, in to že leta ... pa odrasli le zmajujejo z glavo, politiki premišlujejo, vsi pa le gledamo?

Kje je tisti upor, ki se ga spominjamo danes? Kljub žrtvam je bil tisti upor uspešen. Svobodni smo in ohranili smo svojo, slovensko kulturo. Imamo svoj dom. In moramo biti za to hvaležni, saj je videti, da ni samoumevno, da bi to imeli vsi ljudje na tem planetu.

In čemu bi se mi danes morali upreti? Morda lažem, ki pravijo, da se nič ne da spremeniti. Morda ravnodušnosti. Temu, da se pretvarjamo, da ne vidimo trpljenja drugih. Da gledamo stran.

Ne vem, ali je normalen svet tak, da na enem delu sveta ljudje gledajo serije in klikajo reklame, na drugem pa umirajo otroci zaradi razprtij starejših. Ampak mi otroci stopamo v tak svet. In vi nam pravite, da smo prihodnost. Verjamete vanjo?

Misim, da si otroci želimo svet, v katerem se bomo znali upreti – ne drug drugemu, ampak krivicam. Kjer bomo moč in znanje uporabljali za sodelovanje, ne za uničevanje. Kjer bo človeška ustvarjalnost gradila, ne rušila.

Danes se poklanjamo padlim. Naj njihov pogum ne bo samo zgodba za pogovor in spomin, ampak predvsem navdih za danes in za prihodnost.«

Božo Janež

Greta Fister Štamulak

PARTIZANSKO ZDRAVSTVO

Spomin na bolnico Ogenjca

Društvo za ohranitev spomina na partizansko bolnico Ogenjca, ki ga vodi **Janez Maršič**, in občina Loški Potok sta 27. julija pripravila spominsko slovesnost pri nekdanji bolnici Ogenjca. Posvečena je bila spominu na dogodke med roško ofenzivo leta 1942 na območju občine Loški Potok in spominu na uničenje partizanske bolnice Ogenjca in tragično zgodbo partizanske bolničarke Marije Čepone - Mimice. Zbrane, med katerimi je bil tudi stoletni **Slavec Željko** iz Portoroža, sicer borec Istrske brigade, je pozdravil župan občine Loški Potok **Simon Debeljak** in poudaril pomen tovrstnih srečanj za ohranjanje spomina na našo preteklost.

Številni zbrani so prisluhnili slavnostnemu govorniku **dr. Matjažu Lunačku**, zdravniku, psihiatru in književniku ter sinu partizanskega zdravnika dr. Pavla Lunačka, enega izmed pionirjev partizanskega zdravstva med narodnoosvobodilnim bojem. Besede, ki so verodostojno in nepristransko opisovale dogodka ne samo v bolnici Oge-

njca, temveč na Slovenskem, so zajemale celotno slovensko zdravstvo med vojno. Gre za edinstveno organiziranost, znanje, vojaško in civilno zdravstvo, logistiko, kader, varovanje in predvsem človečnost in pogum.

Na spominski slovesnosti so bili prisotni tudi člani Društva medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Ljubljana s predsednico **Durdo Sima** na čelu. Udeležence je nagovoril Boris Sima, dolgoletni častni član društva, ki deluje na

področju ohranjanja partizanske dediščine, še posebej pa sanitete. Podal je kratek zgodovinski oris poklica in požrtvovalnosti v času narodnoosvobodilnega boja.

V kulturnem programu je nastopil Zdravniški pevski zbor Vox Medicorum iz Ljubljane. Prisotni so bili številni praporščaki, partizanska spominska enota in Slovenska vojska. Vsi skupaj pa so se z obiskovalci globoko v gozdu spomnili človeškega trpljenja in grozot vojne. Naj spomnimo: na Ogenjci se

Po tradiciji se je zbralo veliko udeležencev iz vseh krajev Slovenije.

Slavnostni govornik je bil dr. Matjaž Lunaček.

je med drugo svetovno vojno odvila prava tragedija ranjenih partizanov in bolničarke **Marije Čepone - Mimice**. Pred italijansko ofenzivo so ranjence skrili v kraško jamo, misleč, da bodo varno preživeli in se potem vrnil v leseno barako, ki je bila veliko udobnejša in prostornejša. A žal se je med njimi našel izdajalec, ki je Italijanom naznanil, kje se skrivajo ranjeni partizani. Namesto da bi živi padli Italijanom v roke, so se odločili, da jih Mimica postreli in reši vseh muk in mučenja ter fašističnega poniževanja. Mimica je opravila najtežjo nalogo svojega življenja in na koncu na dnu jame sodila še sebi. Tri

ranjene borce so Italijani še žive odpeljali v dolino na zaslišanje, zatem pa so jih poslali v italijanska taborišča. Po kapitulaciji Italije so vsi trije odšli v partizane. Eden izmed njih je tudi odkril izdajalca, ki je deloval v kulturniški skupini v Brkinih. To je bil Ernest Senčar, s partizanskim imenom Radovan, rojen leta 1912 v Dolenjskih Toplicah, ki so ga Italijani za nagrado poslali v taborišče na Rab. Izdajalca so pripeljali pred sodišče 7. korpusa, kjer so ga spoznali za krivega. Obsojen je bil na smrt z ustreliško.

M. Š., S. B.

KOPRIVNIK 2025

Za ohranitev osvobojene Bele krajine

Letošnjo prireditev v spomin na padle borce in odmevno partizansko zmago za ohranitev osvobojene Bele krajine jeseni 1944 sta v Koprivniku zaznamovala bogat kulturni program in navzočnost več kot 250 obiskovalcev, med njimi so bili župan občine Kočevje Gregor Košir, evropski poslanec dr. Vladimir Prebilič, član predsedstva ZZB Janko Veber, predsednik ZB Črnomelj Jože Jerman, predsednik ZB Ribnica Danilo Divjak, predsednik društva za vzdrževanje partizanskih grobišč Rog Jože Florijančič, s Hrvaškega sta prišla predsednik antifašističnih borcev in antifašistov Primorsko-goranske županije Dinko Tamarut in njegov namestnik Vilim Malnar, svetnik občine Kočevje Jože Kure in častni član ZB Kočevje Jože Oberstar. Po dolgi odsotnosti in uspešnem

okrevanju pa se nam je pridružil tudi predsednik ZB za vrednote NOB Kočevje Dušan Zamida.

Slavnostni govornik je bil polkovnik Slovenske vojske, predsednik Območne zveze veteranov vojne za Slovenijo Ljubljana in častni predsednik Zveze slovenskih častnikov Miha Butara. »V poplavi laži in potvarjanj zgodovinskih dejstev, s katerimi se vsakodnevno srečujemo in na nas padajo kot neustavljive dežne kaplje ter se vztrajno prelivajo v slovenski prostor in tako rušijo naše medsebojne odnose, moram poudariti naslednje: ne smemo pozabiti na vir zla na območju Ljubljanske okupacijske pokrajine, Italijanov. Nekateri pripadniki katoliške politične struje in slovenske Cerkve so že pred vojno simpatizirali s fašizmom. Kolaboracija z okupator-

jem se je začela kmalu po okupaciji Slovenije in pri tem je ključno vlogo odigral škof Rožman. Tri dni po uradni kapitulaciji Jugoslavije, 20. aprila 1941, je obiskal visokega fašističnega komisarja Emilia Graziolia in mu izjavil: »Kar se tiče sodelovanja predstavnikov Cerkve z novo oblastjo fašistične Italije ... priznavamo oblast, ki je nad nami, in bomo po svoji vesti radi sodelovali.« 3. maja 1941, ob uradni priključitvi Ljubljanske pokrajine k fašistični Italiji, je škof Rožman Grazioliju poslal pismo, v katerem mu je obljubil »popolno lojalnost«. Sledilo je pismo hvaležnosti Mussoliniju bana Marka Natlačna in 27 uglednih Slovencev istega dne, v katerem so izrazili »veselje in ponos nad vključitvijo slovenskih ozemelj v veliko kraljevino Italijo«.

Še posebej pa je govornik pou-

daril: »Naj bo jasno vsem za veke vekov naslednje: slovenska partizanska vojska je pod vodstvom Osvobodilne fronte, delujoča kot del Jugoslovanske ljudske armade, v sestavi velike zavezniške koalicije, Amerike, Velike Britanije, Rusije in Francije, velika zmagovalka nad nemškim nacizmom in italijanskim fašizmom v drugi svetovni vojni. Ponovalno poudarjam, naj bo jasno tudi to, da so Rupnikovi domobranci delovali tako v sestavi nemške SS-policijske kot njenih pomožnih SS-sil.«

V nadaljevanju je Miha Butara govoril o času druge svetovne vojne na Kočevskem in o roški ofenzivi leta 1942 ter o veliki zmagi borcev XVIII. divizije leta 1944 nad nemškimi in domobranskimi SS-enotami, ki ji je posvečena tudi vsakoletna prireditev v Koprivniku. Dodal je tudi: »Naj se ve, da so borci, par-

tizani, sodelavci Osvobodilne fronte in vsi pripadniki narodnoosvobodilnega gibanja v veliki meri omogočili osnove za nadaljnje utrjevanje slovenske državnosti in njene samostojnosti ter suverenosti, ki smo jo v letu 1991 v celoti dosegli pripadniki mlajših generacij v prepričanju, da bo za vse steklo lepše in boljše življenje. Na žalost ni tako.«

V kulturnem programu so poleg Kočevske godbe in Moškega pevskega zbora Svoboda nastopili še recitatorki Živka Komac in Vanda Bratož, obe z avtorskimi pesmimi, pevka Neja Komac, harmonikarica Slavica s hčerko Milo in vokalno-instrumentalna zasedba Škratni škrtazi iz Ljubljane, ki je po že končani prireditvi še dolgo skrbela za prijetno druženje.

Zlata Arko

SAJEVČE PRI POSTOJNI

Tragedija Sočanovega bataljona

Ob 80. obletnici spomina na tragedijo Sočanovega bataljona je bila 13. septembra pri spomeniku v Sajevčah pri Postojni slovesnost, ki sta jo pripravila Združenje borcev za vrednote NOB Postojna in Krajevna organizacija za vrednote NOB Hruševje v sodelovanju z občino Postojna. Hkrati sta bila na ta dan organizirana tudi pohoda iz Laž in Orehka. Prijetno povabilo v hišo in pogostitev pri domačiji Branke in Paola Kranjec sta gostoljubje le še popestrila.

Tako pohod kot program in druženje so bili vredni udeležbe, spomina in navzočnosti. Predvsem je bil živ spomin na junake, njihov pogum in boj za svobodo tisto, kar je še danes tu med nami. Kljub prizadevanjem vseh zanikovalcev svobode, upora in potvarjalcev zgo-

dovine se narodovega spomina ne da izbrisati. Tudi sedanja podpora nekaterih strankarskih goljufov genocidu in rasizmu samo dokazuje, da ljudje vemo, kaj je vojna, kaj so okupatorji in kaj so vse žrtve. Tudi pojem izdaje je jasen – v miru in v vojni je enak.

Govori na proslavi in pogovori so izražali pristno in kleno primorsko misel, ki se je nanašala na ljudi in dogodke, ki so nam blizu. Predsednica KO ZB za vrednote NOB Hruševje, tudi pesnica in človek z vrednotami, ki krasijo redke, tovarišica Ana Horvat je zaslužno prejela visoko priznanje ZZB za vrednote NOB Slovenije, ki ji ga je izročil dr. Martin Premk. Na slovesnosti je bila tople pozornosti deležna tudi še najstarejša, v Postojni živeča 102-letna partizanka Anica

Cucek, ki s svojo energijo dokazuje, da se boj za svobodo in verodostojen spomin na preteklost nikoli ne končata. Tudi ona je živ pomnik dogajanja v preteklosti. Ob tem samo vprašam, od kod nekaterim danes vsa silna pokvarjenost in »pogum«, da pljujejo po takšnih ljudeh, kot so spoštovana Anica Cucek in njeni ne več živeči tovariši – naši očetje in predniki; da rušijo in pacajo partizanske spomenike; da zagovarjajo fašizem, genocid v Gazi, častijo švabobrnce, ustaše in še marsikaj, kar je podobno izdajalcem v preteklosti.

Odlični povezovalce programa Igor Rojc je kmalu razčistil zadreg z nazivi glede gospodov in tovarišev, uspešno predstavljal nastopajoče in govornike ter povezoval program. Tudi slavnostni govornik

dr. Martin Premk je razjasnil nekatere dileme, ki to sploh niso, glede organiziranja odpora med narodnoosvobodilnim bojem, partizanstva in izdaje ter fašizma in nacizma – tako v preteklosti kot danes. Na koncu velja poudariti njegove besede, da fašizem in nacizem spet dvigujeta glavo, da nista bila uničena leta 1943 oz. 1945, temveč sta bila pred 80 leti le poražena tako v svetu kot pri nas. Zato bo tudi na naslednjih volitvah pomembno le, ali se jih udeležimo in volimo za kogar koli, samo ne za fašiste in njihovo miselnost ter zločinstvo. Seveda pa tudi same volitve niso porok za to, da ne bi morda fašizem dvignil glave ali celo dosegel svojih ciljev. Za to si je treba prizadevati vsak dan in ne le ob volitvah. Slovenska vojska in

praporščaki so bili dodana vrednost proslavi in spominu, ki ne ble-di. Sicer pa so slovesnost popestrili učenci Osnovne šole Miroslava Vilharja iz Postojne, harmonikar-Nejc Šabec, Ženska vokalna skupina Vanda Križaj iz Orehka in seveda enkratni Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič.

In na koncu nista manjkala niti prijazna pogostitev in sproščen klepet med ljudmi. Zato zahvala vsem organizatorjem in izvajalcem te spominske slovesnosti! Naj bo večer spomin na borce narodnoosvobodilnega boja za svobodo, vsi izdajalci v preteklosti pa naj bodo zapisani pozabi! Njihovi sedanji častilci pa naj se samo zamislijo nad usodo svojih vzornikov.

Miloš Šonc

V SLIKI IN BESEDI

Planina Kuhinja:

Krajevna organizacija ZZB Kobarid je skupaj s soorganizatorji, občino Kobarid, Kobariškim muzejem, Fundacijo Poti miru v Posočju, Združenjem borcev za vrednote NOB Bovec - Kobarid - Tolmin, Planinskim društvom Kobarid in Lovsko družino Smast, na planini Kuhinja že štirinajstič pripravila srečanje v spomin na padle v obeh vojnah in ponesrečene v Krnskem pogorju. Lepo vreme je v Gregorčičev planinski raj privabilo veliko planincev, pohodnikov, kolesarjev in drugih prijateljev gora. Prisluhnili so kulturnemu programu, ki so ga oblikovali MPZ Justin Kogoj Dolenja Trebuša, učenci Podružnične šole Smast in recitator. Slavnostno razpoloženje na prireditvi so popestrili praporščaki. Pred tremi leti je bila v bližini vsem padlim in ponesrečenim postavljena spominska plošča, ki pohodnike v pogorje Krna spominja na krutost vojne in opozarja na poškodovane in ponesrečene.

Slavnostni govorec na prireditvi je bil mag. Martin Šolar, podpredsednik Planinske zveze Slovenije. V svojem govoru je spomnil na tragedije v prvi in drugi svetovni vojni in reševanja gorskih reševalcev. Poudaril je: »Smrt se ne sliši, se ne oti-pa, nima okusa. Smrt pa se vidi, to je edini čut, ki nam pomaga razpoznati mrtve, potem ko umrejo. Za mrtvega ni več smrti, ta ostane živim, preživelim. Preživeli morajo živeti s težo smrti, izgube, z mislimi in podobami.« Spomnil je, da sta naše poslanstvo spomin in opomin. Koliko smo v tem uspešni, pa je drugo vprašanje. Vendar velja vztrajati, je končal svoj govor.

Prisotni na prireditvi so se ob koči še nekaj časa zadržali v prijateljskem razpoloženju, nekateri so se odpravili na krajši pohod, nekateri so si v planinski mlekarni kupili sir. V želji, da se ob letu spet dobimo pod Krnom, se je pozno popoldne srečanje končalo.

Vojko Hobič

Slavnostni govornik na Planini Kuhinja je bil Martin Šolar

Urbančeva koča:

Proslavo ob 80. obletnici zmage nad fašizmom, 84. obletnici ustanovitve 1. Pohorske čete in 41. obletnici postavitve spomenika pri Urbančevi koči smo pripravili 26. julija pri Urbančevi koči.

Na tem kraju je bila samo nekaj mesecev po okupaciji, 30. julija 1941, ustanovljena prva partizanska četa na Pohorju. Štela je 29 borcev in eno borko, njen komandir je bil Gustav Svenšek, politkomisar pa Vilč Šlander - Grom. Že nekaj dni po ustanovitvi je četa v noči z 11. na 12. avgust 1941 uspešno napadla orožniško postajo na Ribnici na Pohorju.

Na proslavi se je kljub slabemu vremenu zbralo veliko obis-

kovalcev, gostov in praporščakov. Vse prisotne je v imenu občine Podvelka pozdravil podžupan Janez Otorepec. Slavnostni govornik je bil Tone Partljič, slovenski pisatelj, dramatik, predmetni učitelj, scenarist, politik. V svojem govoru je razmišljal o bratarmorni vojni in med drugim poudaril pomen upora na Pohorju in ustanovitve 1. Pohorske čete, ki je bila ena prvih ustanovljenih partizanskih enot na slovenskih tleh. V programu so sodelovali praporščaki veteranskih in domoljubnih društev ter spominska partizanska enota KZD Franc Rozman - Stane. V kulturnem delu programa so nastopili otroci Osnovne šole Podvelka in Lehen, priznani slovenski gledališki in filmski igravec Bojan Marošević, recitator Teo Škratek in MPZ KUD Lehen na Pohorju. Prireditev je povezoval Sebastjan Lipuš. Hvala KO ZB NOB Podvelka, praporščakom in nastopajočim za odlično pripravljeno proslavo.

Matjaž Tomažič

Vršič, Ljubljana:

Člani Zveze borcev in domoljubnih organizacij v Pomurju so se 26. julija z dvema avtobusoma odpeljali na Vršič in se udeležili tradicionalne slovesnosti, ki jo je pri Ruski kapelici pripravilo Društvo Slovenija - Rusija. Spomnili so se tam pokopanih ruskih vojni ujetnikov, ki so med prvo svetovno vojno umrli med gradnjo ceste čez Vršič.

Ogled RTV Slovenija v Ljubljani

Nazaj grede se je en avtobus udeležencev ustavil tudi pred našo radiotelevizijsko hišo v Ljubljani. Ob prijaznem vodenju so si lahko ogledali prostore, v katerih nastajajo oddaje naše nacionalne televizije, ter spoznali pripravo oddaj, si ogledali rekvizite in s tem dobili nov pogled na delo in prizadevanja za boljšo informiranost, izobraženost in zabavo gledalcev.

Bojka Veren

Šumnik:

Člani ZB Borovnica so se 23. avgusta skupaj z gosti iz sosednjih združenj zbrali na prav idiličnem kraju v Šumniku, to je na koncu vasi Brezovica pri Borovnici, kjer se potok Šumnik prebije iz gozda v vas. Nad potokom je bila med vojno zemljanka, v kateri so delovali terenski delavci. Ti so skrbeli za povezavo med borci in domačini. Zemljanko so 14. decembra 1942 napadli belogardisti. V napadu sta bila ubita pomembna organizatorja upora, Tone Zalar - Žan in Janez Demšar. Tretjega, Viktorja Kirna - Janošika, pa so ujeli in

predali italijanskim okupacijskim vojaškim oblastem. Zardi spretnega posredovanja sodelavcev Osvobodilne fronte je ušel streljanju in je bil le interniran. Viktor Kirn nas je kot zadnji živeči partizan iz naših krajev letos zapustil v svojem 104. letu starosti.

Ker je zemljanka umeščena v strmo in zdrsljivo pobočje, je delegacija ZB Borovnica pred spominsko ploščo položila cvetje dan prej. Posebej smo bili veseli, da so nam je pridružil kar nekaj sorodnikov tam ubitega Zalarja. Glavni govornik je bil predsednik ZB Slovenije Marijan Križman. V svojem kratkem govoru, ki pa med tam zbranimi še vedno odmeva, je povedal, da fašizem ni bil dokončno uničen, da še dviga glavo in da moramo mi kot branitelji vrednot narodnoosvobodilnega boja vedno in povsod delovati proti pojavom fašizma, pa naj bo ta v kakršni koli obliki.

Kulturni del programa so oblikovali Damjana Škrli, Borut Doljšak in Matjaž Ocepek. Druženje, v katerem je glavno vlogo znova imela krompirjeva solata, se je seveda zavleklo v pozen popoldan. In prav je tako, saj se bomo na tem kraju zbrali šele čez dve leti.

Matjaž Ocepek

Staro selo:

Naloga Krajevne organizacije ZB Kobarid je med drugim tudi skrb za spominska obeležja v občini, njihovo vzdrževanje in obnovo. Največ dela v zadnjem obdobju je z obnovo črk na obeležjih, saj vremenski vplivi in zbledelost zahtevajo, da jih stalno obnavljamo. Tako se je pokazala potreba po obnovi črk na spominskem obeležju v središču vasi Staro selo, ki je

posvečeno padlim v narodnoosvobodilnem boju, umrlim v internaciji in žrtvam belogardistov. Potreba po urejenosti spomenikov se še toliko bolj pokaže pred dnevom spomina na mrtve, ko se bodo sorodniki padlih ustavljali pred njimi in tam polagali cvetje ter prižigali sveče v spomin nanje. Sama krajevna skupnost pa že vrsto let skrbi, da je spominsko obeležje urejeno in obdano s cvetjem.

Vojko Hobič

Izola:

Na dan praznika priključitve Primorske k matični domovini je bilo praznično tudi v Domu upokojencev Izola. Kot vsako leto na ta dan so stanovalce obiskali člani ZB Izola in Marjetka Popovski, ki je s svojo skupino prinesla pesem in praznično razpoloženje.

Pozdrav sta navzočim namenila tako direktorica doma Romina Zajc kakor tudi predsednik ZB Izola Slobodan Radujko. Praznovanje se je nadaljevalo s prepevanjem borbenih in ljudskih pesmi in skupaj s pevskami Cvet v laseh in harmonikarjem Miranom Pečenikom so s stanovalci ustvarili res lep praznični dopoldan. Seveda so ga končali s himno Vstajenje Primorske. S. B.

Razbor:

Kljub dežju smo prehodili del mednarodne spominske poti zavezništva med drugo svetovno vojno, ki jo vzdržuje KO ZB NOB Razbor, sekcija Vranov let.

Predsednik Zveze borcev za vrednote NOB Tone Stropnik je četico pohodnikov vodil od Žlebnika do Šmihela nad Mozirjem. Pohod, ki je trajal tri ure, je bil moker in naporen, kar pa ni pokvarilo dobrega razpoloženja. Malica in Katjini buhteljčki so polepšali naše druženje.

V skupino Vranov let vabimo nove člane, lahko se prijavijo na tel.: 041 582 638 ali 041 411 864.

Stane Gradišnik

Pohodniki-vranov.jpg

Pohodniki po mednarodni poti

Gornja Radgona:

Konec septembra je v Gornji Radgoni potekal 10. mednarodni sejem obrambe, varnosti, zaščite in reševanja SOBRA 2025. Generalna skupščina Organizacije združenih narodov je letošnje leto razglasila za mednarodno leto miru in zaupanja. Obah ciljev, za katera si prizadeva tudi Ustanova Dr. Šiftarjeva fundacija, ni mogoče doseči brez posodabljanja obrambnega znanja in opreme. Ključno je tudi vprašanje povezovanja institucionalne in civilne, prostovoljske sfere na področju

obrambe, varnosti, civilne zaščite in reševanja, kar že več kot 20 let pooseblja prav sejem SOBRA. Od leta 2003 se v Gornji Radgoni z ramo ob rami z ministrstvom za obrambo, Slovensko vojsko, ministrstvom za notranje zadeve, Policijo, Upravo RS za zaščito in reševanje, Gasilsko zvezo Slovenije ter številnimi naprednimi ponudniki storitev in izdelkov bori za vrednote sodelovanja, miru, varnosti in zaupanja. Ob proizvajalcih, ponudnikih, civilni družbi in prostovoljcih si za dobro družbe in posameznika prizadevajo ključne slovenske in mednarodne organizacije. Na sejmu se je kot članica KO-DVOP (Koordinacija domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja) predstavila tudi Ustanova Dr. Šiftarjeva fundacija. Stojnico Ustanove in ZZB za vrednote NOB Slovenije je po odprtju sejma obiskal minister za obrambo Borut Sajovic. **Ksenija Glažar, foto: Ustanova Dr. Šiftarjeva fundacija**

Koboli:

V spomin na prihod prvih partizanov Dolganove čete na Kras je sežanska borčevska organizacija 16. avgusta pripravila tradicionalni pohod Po poti prihoda prvih partizanov na Primorsko. S tem se je tudi začel sežanski občinski praznik, ki ga sežanska občina praznuje prav v spomin na 28. avgust 1941.

Pohodniki so se zbrali pred Kantetovo domačijo v Kobolih, kjer je postavljena spominska plošča v počastitev teh dogodkov, zraven pa še spominsko obeležje bratoma Evghenu in Milanu Kantetu, ki sta 23. septembra 1945 padla kot žrtvi fašističnega terorja. Spomenik, ki ga je postavila Kantetova mati, je že pred leti vzorno očistil in obnovil lastnik Vojaškega muzeja Tabor Lokev in sežanski častni občan Srečko Rože, ki je na ob-

močju Gornje Branice v teh letih obnovil več spomenikov.

Pod vodstvom izkušenega jamarja Ludvika Husuja in Rada Jejčiča so pohodniki šli po ustaljeni poti do spomenika v gozdu nad vasjo Trebižani, kjer se je 28. avgusta 1941 po prihodu na Primorsko utaborila četa, ki jo je vodil Ervin Dolgan - Janez iz Ilirske Bistrice. Pohodniki so se spomnili prvih primorskih partizanov, ki so pod vodstvom Ervina Dolgana leta 1941 prikorakali v Gornjo Branico. To velja za začetek oboroženega boja na celotnem Primorskem, ne samo na Krasu. Prav pri Kantetovih v Kobolih so se naprednejši in najpogumnejši možje Gornje Branice sešli s prvimi partizani. Pohodniki so obudili pričevanja pokojnega domačina Zmaga Ukmarja, ki se je rodil na Kantetovi domačiji in je rad obujal vojne spomine, ki jih je doživljal kot 17-letni fant. Prav na Kantetovi domačiji je bila tudi partizanska tiskarna. Domačini in sežanska borčevska organizacija pa so leta 1950 postavili spomenik v gozdu, kjer je bil prvi partizanski tabor, ki so ga uredili Janez, Milko, Peter, Jovo, Cvetko in Benjamin. Ob vračanju domov so se pohodniki ustavili v Trebižanih, kjer je bila domačija zdaj že pokojne partizanske učiteljice Tince Terčelj. Gostoljubnost je imenu organizatorjev pokazala Majda Sadovski s svojo družino.

Olga Knez

ZBORNIK

Franja: Spomin in opomin

Ob 80. obletnici ustanovitve Partizanske bolnice Franja je Mestni muzej Idrija pripravil znanstveni in spominski projekt – zbornik Franja: Spomin in opomin, ki je bil javnosti predstavljen 25. septembra v Mestni hiši v Ljubljani.

Zbrane goste in udeležence dogodka je v uvodu nagovoril predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman**. Poudaril je pomen ohranjanja zgodovinskega spomina na vrednote upora, solidarnosti in humanizma, ki jih je Partizanska bolnica Franja utelešala v času druge svetovne vojne in ki so še danes temeljni del narodne identitete in zgodovinske resnice.

Prireditve je povezala zgodovinarica in kustosinja **Milojka Magajne**, ena od sourednic knjige, ki jo je skupaj z direktorjem Mestnega muzeja Idrija dr. Miho Kosmačem tudi predstavila. Izbrane odlomke in pripovedi iz zbornika je občuteno interpretirala igralka **Tjaša Jurman**. Poseben ton pa je prireditvi dala glasbena spremljava **Marjete Purgar Hvala** in harmonikarja **Pavla Magajne**, ki je zaigral na harmoniki, shranjeni v sami bolnici Franja.

Zbornik prinaša prispevke dvanajstih avtoric in avtorjev, ki Franjino zgodbo osvetljujejo z različnih zornih kotov – zgodovinskega, medicinskega, spominskega in varstvenega. Uvodnika sta prispevala **prof. dr. Samo Zver**, predstojnik hematološkega oddelka UKC Ljubljana, in **dr. Miha Kosmač**, direktor Mestnega muzeja Idrija.

Dr. Zver je v prispevku Biti človek poudaril pomen humanizma, ki je bil pred 80 leti vodilo ljudi, vključenih v delovanje Franje: »Začutimo ponovno vsaj del narodove ljubezni do sočloveka, do sonarodnjaka (in tudi za tujca je bo ostalo dovolj), ki jo imamo gotovo zapisano neke v svojih genih.« Dr. Kosmač pa je v ospredje postavil Franjine vrednote kot »temeljne civilizacijske vrednote« in pomen strokovnega in kontinuiranega upravljanja dediščine, kar Mestni muzej Idrija izvaja že več kot šest desetletij.

Zbornik je vsebinsko razdeljen v tri sklope. V prvem so obravnavani zgodovinski konteksti: življenje pod fašizmom na Cerkljanskem, posebne razmere na Primorskem med drugo svetovno vojno in vloga partizanske sanitete v boju proti okupatorju. Gre za pomemben uvod v razumevanje, zakaj je bila Franja sploh potrebna – in zakaj je postala simbol odpora. Drugi sklop podrobneje predstavi vsakodnevno delovanje bolnice. Brez zdravnikov, bolničarjev, stražarjev ter predvsem domačinov in okoliških kmetov, ki so z močestnostjo in pogumom varovali Franjino skrivnost, bolnice ne bi bilo. Zgodbe o življenju teh posameznikov vračajo bralca v težke čase vojne, polne represij, strahu in notranjih napetosti. Tudi zdravniki niso bili varni pred političnimi pritiski – ustanovitelj dr. Viktor Volčjak in njegova naslednica dr. Franja Bojc Bidovec sta bila celo postavljena

Naslovnica zbornika Franja

pred vojaško sodišče 9. korpusa, a so bile obtožbe proti njima zavržene. Tretji del zbornika pa se osredotoča na razvoj Franje kot kulturnega spomenika. Obravnavane so teme spomeniškega varstva, simbolnega pomena Franje v

Franja Bojc Bidovec, zdravnica, kirurginja in upravnica bolnice Franja pri Dolenjih Novakih, ter Pavla Jerina Lah, zdravnica, kirurginja in upravnica bolnice Pavla v Trnovskem gozdu.

evropskem prostoru in vprašanja, kako ohranjati živo vez s preteklostjo, ne da bi jo banalizirali ali pozabili.

Čeprav je bila Franja ena izmed številnih partizanskih bolnic, je zaradi izjemnih okoliščin, v katerih je delovala, ter zvestobe vrednotam humanizma in solidarnosti postala edinstvena. Njena zgodba ni zgolj zgodovina ene bolnišnice, temveč odsev časa, polnega nasprotij – od boja za narodni obstoj in zavezniškega sodelovanja do vsakodnevnega boja za preživetje.

Zbornik Franja: Spomin in opomin ni le poklon izjemnim posameznikom, ki so tam delovali, temveč tudi opomin današnjim in prihodnjim generacijam. V času, ko humanistične vrednote pogosto tonejo v pozabo, nas Franja spominja, da je najpomembnejše – biti človek.

Manja Konkolič

SPOMINSKO SREČANJE V FOJDI

Svobodno ozemlje vzhodne Furlanije

Konec septembra so se v furlanskem mestu Faedis (Fojda) zbrali člani ANPI-VZPI, župani okoliških občin, vsi napredno misleči ljudje in tudi mladina, ki so se spomnili napada na svobodno ozemlje vzhodne Furlanije in njegovo zavzetje. Tako kot že vrsto let smo tej prireditvi prisostvovali tudi člani ZZB Posočja. Sicer pa so prisotni slišali pozdrave župana Fojde Luca Balocha, predsednice ANPI Videmske pokrajine Antonelle Lestani in predsednika APO Roberta Volpettija. Prav tako je udeležence v imenu slovenske borčevske organizacije pozdravil Vojko Hobič. O dogodkih tistega obdobja je govoril mladi raziskovalec zgodovine **Tommaso Chiaradini**. V svojem govoru je opisal teror in vso krutost nemških vojakov in kozakov, ki so po zavzetju svobodnega ozemlja trpinčili domačine in jih veliko, predvsem tiste, ki so sodelovali v odporu, odpeljali v taborišča v Nemčijo. Med njimi je bilo veliko žensk in otrok.

Že v začetku februarja 1944 je Gregorčičeva brigada v Fojdi napadla sovražnikovo postojanko in rekrutni center. Padlo je 12 sovražnikovih vojakov,

20 jih je bilo ranjenih. Brigada je imela štiri mrtve in sedem ranjenih. Proti koncu poletja se je v Furlaniji vse bolj krepilo italijansko partizansko gibanje. Iz garibaldinskih enot divizije Garibaldi Natisone, ki so jo sestavljali 156. brigada Bruno Buozi, 157. brigada Guido Picelli, 158. brigada Antonio Gramsci, in enot brigade Osoppo, je nastala di-

vizija Garibaldi-Osoppo. Delovala je na območju krajev Neme, Ahten, Bardo, Tipana v Furlaniji in delu občin Tavorian in Čedad. Svobodno ozemlje je ogrožalo prometne povezave med italijansko fronto in rajhom, zato so Nemci pod poveljstvom Globočnika zbrali vse potrebne sile in med 26. in 30. septembrom 1944 sprožili veliko vojaško operacijo, da bi zavzeli svobodno ozemlje. Nemci so prodirali v treh skupinah, in sicer iz smeri zahoda Tarčenta, jugozahoda Povoletta in iz vzhoda iz Kobarida. Prvi dve skupini sta naleteli na močan odpor partizanskih enot. Odpor pa je strla skupina, ki je prodirala iz smeri Kobarida. Divizija Garibaldi-Osoppo je bila razbita. Divizija Garibaldi Natisone se je na pobudo 9. korpusa umaknila na levi breg Soče, v Cerkljansko, Škofjeloško in Idrijsko hribovje. Tu so garibaldinci delovali v operacijah v naslednjih mesecih s slovenskimi enotami in se bojevali proti Nemcem in domobrancem ter se 30. marca 1945 v hudih bojih prebili do Trnovskega gozda.

Vojko Hobič

PREJELI SMO

Odstraniti ljudi, ki širijo laži

Spoštovani, vse ima svoje meje. Znani podpornik in promotor lažnivcev in obrekovalcev Jože Možina je zdaj še na Youtubovem kanalu začel svojo misijo. V intervjuju na Goriških večerih z Alešem Štrancarjem 10. oktobra ob 20. uri v Veliki dvorani občine Nova Gorica je slednji, ne da bi ga Možina povprašal po utemeljitvi in dokazih, čeprav se je Štrancar rodil kakšnih petnajst let po vojni, stresal laži in obrekoval mojega že 50 let pokojnega očeta Martina Greifa - Rudija z izjavo, citiram: »Možina: Dotaknimo se zgodovine vaše družine ... kaj je povzročilo, da se ločujemo na temelju dogodkov druge

svetovne vojne?«; Štrancar: »Moji predniki so bili proti fašizmu in na strani partizanov vse do februarja 1943, ko so Greif in njegova banda (s tem je najbrž mislil poštene partizanske borce) ubili Janka Premrla - Vojka.« (Od 4.40. minute do 5.05. minute).

Goriški večeri potekajo pod pokroviteljstvom Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve, ki postaja čedalje bolj lažnivo in fašistoidno. Mislim, da je skrajni čas, da se odstranijo ljudje, ki širijo laži, pomagajo pri širjenju laži in obrekovanj, in se s tem pripomore k odpravi razkola med ljudmi v Sloveniji.

Zgodovinsko dejstvo, da smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost, je navedeno v Preambuli Ustave Republike Slovenij. Po 35. členu ustave o varstvu pravic zasebnosti in osebnostnih pravic je zagotovljena nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic. Po 159. členu Kazenskega zakonika je obrekovanje kaznivo dejanje z zagroženo kaznijo zapor. Laganje in obrekovanje partizanskih borcev je zato tudi kršitev ustave in slovenskih zakonov in kot državljan zahtevam,

Martin Greif – Rudi (Foto: Wikimedia Commons)

da to preprečite in onemogočite. Za javno in državno televizijo se ne spodobi, da zaposluje hujskače in promotorje lažnivcev in obrekovalcev. Tudi nismo dolžni stalno spremljati bedastih prispevkov

Jožeta Možine, da odkrijemo nove laži in obrekovanja. Če sta Možina in Štrancar pismena in če ju ne bi družila zaplankanost in globoko sovraštvo do vsega povezanega z osvobodilnim bojem, bi se o dejstvih o življenju in smrti Janka Premrla Vojka lahko prepričala s prebiranjem publikacij dr. Toneta Ferenca Primorska pred vseljudsko vstajo 1943 (Knjižnica NOV in POS, Ljubljana 1983) in iz knjižice Janko Premrl - Vojko, ob stoletnici rojstva, ki jo je v Podnanosu leta 2020 izdalo Združenje borcev za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava (zanj Božo Novak). Upam, da vas ni strah SDS in klerikalne falange. S tem seznanjam Zvezo združenj borcev za vrednot NOB in predlagam, da ukrepa za zaščito spomina in integritete borcev in udeležencev narodnoosvobodilnega boja.

Bogdan Greif

V Radovljici 65 let brez imen

»Krajevno okolje ne spoštuje pretirano intelektualne lastnine. V Radovljici je arhitekt Edo Ravnikar postavil kostnico padlih z Jelovice z obeliskom in cvetno gredo. Radovljjski borci pa so hoteli spomeniku naprtiti še vlogo krajevnega spomenika in so v cvetno gredo zasadili kamnite stebričke, nanje vklešali in nato izbrisali imena žrtev. Stebrički pa so ostali in močno krnijo prvotno ureditev.« To je zapis v uvodnem razmišljanju v radovljiškem Zborniku po poti spominov iz marca 1990. Z lista Popravki izvem, da je to prispevek Jožeta Dežmana, sicer člana uredniškega odbora.

V kostnici je skupaj z narodnim herojem Jožetom Gregorčičem pokopanih 71 partizanov z Jelovice. Med njimi so tudi trije bratje Osredkar iz Ljubljane. Vsi so padli leta 1942: Ive, mornariški poročnik, 27 let, avgusta na Blegošu, dvojčka Radko in Sava, študenta, 19 let, pa septembra na Li-

pniški planini skupaj z Gregorčičem. Tako je ofenziva, imenovana z lepim imenom Encijan, ki jo je zaukazal sam vodja SS Himmler, v mesecu dni vzela tudi tri brate Osredkar. Partizanstvo na Gorenjskem je bilo skoraj uničeno, a se je pobralo in na koncu zmagalo. Na stebričke, ki močno krnijo grobi-

šče, tako zgodovinar Dežman, sem pred letošnjo slovesnostjo namesnil ploščice za identifikacijo bratov Osredkar. To so ploščice kot pri pokopih z razsutjem pepela. Zavod za varstvo kulturne dediščine jih je dal odstraniti in poslal ovadbo proti neznanemu storilcu.

Da se nekaj čudnega že desetletja dogaja okrog tega grobišča, ni prijetno. Kdo, kaj, kdaj in zakaj so vprašanja brez odgovora. Arhivi, dokumenti kot da so nekam izginili.

Za konec pa samo še to: upam, da sem s svojim dejanjem skrajšal pot do cilja. To je bil tudi moj edini namen. Pieteta od nas zahteva identifikacijska imena žrtev na grobnici v Radovljici. Če sem morda s svojim dejanjem koga prizadel, se mu opravičujem. Storimo to, kar maramo.

Ko se naslednjič poklonimo partizanom, se bomo poklonili posameznikom z imeni.

M. Potočnik

IMELI SMO LJUDI

Zofija Jakovljevič - Jelka

V stotem letu starosti nas je v začetku septembra zapustila Zofija Jakovljevič - Jelka, rojena Bernot. Otroštvo je preživljala v rodni Zagorici nad Kamnikom, kjer je pomagala v družinski pekarni. Po končani osnovni šoli je šolanje nadaljevala na meščanski šoli v samostanu v Mekinjah, kjer ji je predčasno maturo prinesel začetek druge svetovne vojne. Ta vojna jo je globoko zaznamovala.

Že julija 1942 je bila vključena v organizirano delo ZSM in SKOJ in postala je sekretarka aktiva. Zbirala je pisarniški in sanitetni material ter podatke o sovražniku, ki jih je prestrezala med delom v pekarni. Iz Bernotove pekarnice so kruh redno dobivali terenski delavci in partizanske enote, ki so se zadrževale na območju Kamniške Bistrice. Družinska hiša je bila kurirska javka in tako je postala središče razpečevanja partizanske literature in letakov.

Novembra 1943 je obstajala resna nevarnost, da jih sovražnik uniči, zato je morala vsa družina oditi v ilegalo. 17-letna Zofija je prevzela partizansko ime Jelka, po katerem jo še vedno poznamo vsi bližnji. Prevzela je funkcijo vodje administracije takrat ustanovljenega okrožnega odbora Osvobodilne fronte za kamniško okrožje in jo opravljala do osvoboditve 15. maja 1945. Svoj pogum je izkazala tudi s kurirskim delom in pomočjo pri oskrbovanju skritih koč pod kamniškimi planinami. Leta 1944 si je med begom pred nemško patruljo zlomila desno nogo in nato do konca vojne kot ranjenka skupaj z materjo preživela v zemljanki. Novembra istega leta je pod orožjem kolaborantov v Mostah pri Komendi padel njen edini brat Mirko - Mentor.

Po osvoboditvi je bila zaposlena na Okrajnem komiteju Komunistične partije Slovenije v Kamni-

ku, kjer je sodelovala pri organizaciji prvih volitev z žensko volilno pravico pri nas. V Kamniku je med slavi po osvoboditvi spoznala svojega moža, Branka Jakovljeviča, partizana, ki je med vojno prodril iz rodnega Niša vse do Trsta. Zaradi njegove oficirske službe sta se skupaj s tremi otroki selila iz mesta v mesto, iz republike v republiko. Živeli so v več krajih po Jugoslaviji; v Kranju, na Vrhniki, v Skopju in Nišu, leta 1963 pa so se ustalili v ljubljanski Šiški. Partijsko službo je nadomestilo družinsko življenje. Jelka je pozneje svoj čas namenjala raznim organizacijam. Bila je dejavna v Združenju borcev, Rdečem križu in drugih humanitarnih organizacijah. Še posebej izstopa njeno predano delo v okviru ZB NOB Ljubljana Šiška. Za svoje delo je bila večkrat nagrajena, med drugim z redom zaslug za ljudstvo s srebrno zvezdo in s srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije. Svoja zadnja leta je preživljala v Domu upokojencev na Poljanah v Ljubljani.

KO Na jami, ZB NOB Ljubljana Šiška

Na poteh resnice in spomina

Ob obalah Medije, pod Čebinovo skalo partizanske zgodovine ponosno je mesto. Potomcev borcev Kisovec sploh nima nas malo, branimo spomin na resnico teptano prečesto.

Domoljubje in resnica sta naše orožje edino, v srcih nosimo ljubezen do svobodne domovine. Pogumno mladim izročamo vrednote vse vaše, odločni, da živi spomin na svetle čase zgodovine.

Po stezah borcev slavnih vodi nas Artnak pogosto, čez hribe, doline, kjer odmeva partizanska pesem. Vsak korak v spomin zaživi, vsak pohod ima pravo mesto, v zgodbi o pogumu ga kajuhovci v srcih nosimo zvesto.

Flis nas vodi še dalje, čez meje bratstva starega, po krajih kjer je junaštvo združilo narode v boju. V družbi prijateljev, iskalcev enotnosti in dobrega, branimo resnico v težkih časih za ohranitev miru.

Zato vabimo vse, ki srce jim za pravičnost bije, naj stopijo z nami po poteh, kjer so borci hodili, naj resnica o junaštvu spet zaživi, zasije v spominu in dejanjih, za prihodnje rodove.

Soka Kovačević

EVROPSKA PRESTOLNICA KULTURE

Boris Pahor ostaja v Železni Kapli

Po koncu umetniške razstave No.108 Boris Pahor by Alenka Slavinec, ki je v Kapelski pasaži gostovala od aprila, se je Slovensko posvetno društvo Zarja odločilo svojo stalno zbirko umetnin obogatiti z avtorskim portretom, izbranim iz obsežnega opusa 108 umetniških fotografij, ki v letu 2025 potujejo po Evropi. V ponedeljek, 18. avgusta, je odkritje portreta s slavnostnim nagovorom pospremila generalna slovenska konzulka v Celovcu, Maja Balant Slobodjanac.

Fotografska razstava, ki je del programa evropske prestolnice kulture Nova Gorica - Gorica 2025 in projekta Varuhi miru, prinaša edinstven poklon narodnjaku, eni osrednjih osebnosti evropske kulture ter borcu za slovenski jezik in pravice slovenskih narodnostnih skupnosti. V letu počastitve 80. obletnice končanja druge svetovne vojne razstava potuje po Evropi z glasnim pozivom umetnosti k miru. Pot je septembra lani začela v Sloveniji, v Pomniku miru na Cerju. »Zelo sem počaščena, da sem drugič zapored del lepega in za našo skupnost pomembnega dogodka, ki bo pripo-

mogel k ohranjanju trajnega spomina na temno preteklost. S simbolično vrat, na pragu katerih stoji Boris Pahor in predstavljajo vez med preteklostjo in prihodnostjo, je fotografija opomin in povabilo novim generacijam, da skupaj stopimo v lepšo in bolj svetlo prihodnost!« je ob odkritju fotografije povedala Balant Slobodjančeva in dodala željo, da bi spominsko sobo Kapelske pasaže v prihodnje obiskalo čim več predvsem mladih obiskovalcev. Dogodku sta pridih slovesnosti dodali slovenska pesem v izvedbi članic Foruma Zarja in izvirna vokalna popotnica Alenke Slavinec.

Potujoča umetniška razstava s pozivom k miru

Z umetniškim ciklom No.108 Boris Pahor by Alenka Slavinec se avtorica s simbolno montažo 12 x 9 fotografij loteva vprašanja, kako zgodbo preteklosti prenesti prihodnjim rodovom: »Na način, ki varuje srce, a hkrati ohranja resnico in sporočilo o nevarnostih, ki jih ne smemo nikoli več dopustiti.« Fotografije združujejo osebno podobo Borisa Pahorja s kolektivnim spominom in univer-

zalnimi simboli svetlobe, vrat, barve in praga. Vsaka montaža je vizualni most med travmo in upanjem, med preteklostjo in prihodnostjo. Število 108 pa nosi pomen univerzalne celovitosti, zato razstava deluje kot vizualna mantra: posvetilo Pahorju in hkrati darilo prihodnjim generacijam. V Železni Kapli so za obogatitev stalne zbirke Kapelske pasaže iz obširnega opusa izbrali fotografijo, ki je del montaže Krematorij in ponazarja Pahorjev simbolni korak od vrat plinske celice. Rdeča vrata so metafora zavesti – prehoda med spominom in prihodnostjo – in obnem zadnja vrata, ki se zaprejo nad zgodovino. Pahor iz te podobe izstopa kot pričevalec, ki nagovarja prihodnje generacije k spominu, resnici in odgovornosti. Z ohranitvijo trajnega spomina na Borisa Pahorja z njegovim portretom se po besedah predsednika Foruma Zarja Vilija Ošine »še globlje povezujejo s spominom na 160 žrtev nacizma iz občine Železna Kapla - Bela, ki se niso nikoli več vrnile, ko so se za njimi zaprla vrata taborišč.

S. B.

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. novembra 2025** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebaní reševalci križanke iz 119. številke časopisa Svobodna beseda

1. Ivica Burnik,
Stara Gora 54, 8233 Mirna
2. Ivan Bizilj,
Kvedrova ulica 11, 1225 Lukovica
3. Zdenka Kroflič,
Kasaze 21 A, 3301 Petrovče

Rešitve križanke:
OSCIOLOGRAF, PTIČARSTVO, TORAKS, ION, ILI, SKINK, KELT, SAAB, SANTANIST, DA, POSKOK, NZ, KORDON, AVTOMOBIL, RMAN, KROV, MACOLA, NEBO, LATINI, ABA, OKVIR, AT, DENARCI, SENE, SNI, SAMOA, KV, INK, IZET, IJ, OLIMČAN, ACETON, SIME-TRALA, TAMARA, TVAR, KREP.
Geslo: STOLETNICA ROJSTVA CIRILA ZLOBCA.

**SVOBODNA
B E S E D A** je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
barbara.filipic@zzb-nob.si

		SVOBODNA B E S E D A	SLOVEN- SKA PESNICA (ADA)	GESLO 1	OBLEKA, ODEVALO	STARO ŽELEZO, RJINA	OLIVER TWIST	GESLO 2	PREMIČNI PREDMETI OPREMA PODJETJA	SMER INDIJSKE FILOZO- FIJE (IZ JANJA)	FINSKI PESNIK HELLAA- KOSKI (NI:KARO)
PLAST OZRAČJA V VIŠINAH OD 20-50 KILOMETROV, V KATERI JE VELIKO OZONA	PARAGRA- FARSKI ČLOVEK	JEGULJI PODOBNA MORSKA RIBA, UGOR	MIHA LAMPREHT	BEVSKA- NJE	CEBELJI PANJ AMERISKI PISATELJ (GEORGE)		NAŠ PESNIK BABACIČ	NEBESNO TELO, MESEC			
DAJALEC OPOMB						POT ZA PEŠCE SREDNJE- AMERIŠKA DRŽAVA		VRV, OŽE		NEKDANJI SLOVEN. KOŠARKAR, SIN IVA DANEUA	NEGA- TIVNA OCENA V ŠOLI; TUDI ŽEBELJ
ZALJUB- LJENOST									SLOVENSKI PESNIK (DANE)		
BALKAN- SKO KOLO			IZDELOVA- LEC VERIG OTOK PRI ZADRU						MORALA, ETIKA KRATEK, SUNKOVIT POTEG		
VRSTA PROJEK- CIJE					PTICA NJORKA	MAJHNA KAD JED IZ NASOLJ. JETER				KARL ERJAVEC JAJČECA DVOŽIVK V KEPAH	
OTON GLIHA		ŠAHOVSKA FIGURA VELIKO ZADO- VOLJSTVO					GOBA ŠAMPINJON				
DLAKA				NAŠA PEVKA BARUCA RALKA, RATKA			ETIOPSKI GOSPOD	REBRI- ČASTI ŽAMET			GORSKI TRAVNIK
DUHOVNIK (SLAB.)			KVAR, DEFEKT					PISATE- LJICA PEROCI	SHAKE- SPEARJEV JUNAK ZMRZNJE- NA VODA		
UČINEK					IGOR GRUDEN		TELES- NOST				
RAČJI MLADIČ					GASILSKI TOVOR- NJAK Z LESTVIJO						
JUŽNO- AMERIŠKA PAPIGA					NEVARNA BOLEZEN, KANCER		BRITANSKA PEVKA SADE			UGO TOGNAZZI	

POHOD NA RAŠICO

Prva požgana slovenska vas

Mineva 84 let od dne, ko je nemški okupator do tal požgal prvo slovensko vas, Rašico, da bi ustra- hoval vsa uporniška gibanja proti okupatorju. Spomenik na hribčku nad cesto v začetku vasi priča o tem žalostnem dogodku. Sloven- ski pesnik, politik, borec Kosovelo- ve brigade Ciril Zlobec je zapisal: »Res je včasih dovolj le trenutek, trenutek drznosti, da v sebi najdeš moč za odločitev, ki spreminja živ- ljenja – tebi in drugim.«
Kot že vrsto let smo se tudi letos zbrali ljubitelji narave, pohodništva in spoštovanja vrednot polpretekle zgodovine, da se poklonimo spo- minu na takratne dogodke. Deve- ti tradicionalni pohod na Rašico so 20. septembra organizirali ZB za vrednote NOB Črnuče, MOL, če- trtna skupnost Črnuče in ZŠDČ, njegovo izhodišče je bilo v Parku narodnih herojev poleg Osnovne šole narodnega heroja Maksa Pe- čarja. Na voljo sta bili dve poti, težja, ki je potekala iz Parka hero-jev po grebenu mimo spomenika padlega prvoborca Ceneta Štupar-ja do gostilne Blaž na Dobenem in

naprej do rašiškega stolpa s ciljem pri gostilni »Pri Špan« na Rašici. Lažja pot pa je potekala po Sračji dolini do vasi Rašica. Pohoda se je udeležilo 35 mladih pohodnikov iz Osnovne šole narodnega heroja Maksa Pečarja s petimi mentorji, 28 pohodnikov se je pohoda ude- ležilo po daljši in 72 po krajši poti. Pohodniki, ki so krenili po težji poti, so imeli postanek pri spome- niku Ceneta Štuparja - Matevža, kjer so jim vodje pohoda pripravili krajše predavanje o dogodkih med drugo svetovno vojno.
Po prehojeni poti smo se vsi pohodniki zbrali pri gostilni »Pri Špan«, kjer je sledil kulturni pro- gram. Vodil ga je moderator **mag. Aleksander Kocić**. Pozdravni na- govor je imel predsednik Združe- nja borcev za vrednote narodno- osvobodilnega boja **Rudi Vavpo- tič**, ki je v naši družbi pozdravil predsednico in podpredsednico ZZB NOB Ljubljana **Julijano Ži- bert** in **Meto Verbič**, vse udele- žence pohoda in ustvarjalce kul- turnega programa. Na kratko je opisal dogodke usodnega dne sep-

tembra 1941 na Rašici. Poudaril je, da s tem pohodom ohranjamo in gojimo skupne vrednote domolju- bja, tovarištva, enakopravnosti, so- lidarnosti in poštenja. Slavnostna govornica je bila **Neva Grašič**, državna sekretarka na ministrstvu za zunanje in evropske zadeve. Po- udarila je, da moramo odnos do osvobodilnega boja kot največje-

ga poglavja naše zgodovine goji- ti naprej tudi za naše zanamce in jim ta duh kazati kot polet naše narodne volje, da bodo iz nje čr- pali moč za svoje naloge. Iz stra- hot druge svetovne vojne je vzkliko novo upanje, povrnila se je vera v dostojanstvo in vrednost človeka. Evropski povojni svet je utrdil za- vezanost k spoštovanju človekovih

pravic, razumevanju svobode, ena- kosti in pravičnosti.
V kulturnem programu so nasto- pili MePZ KUD Svoboda Črnuče pod vodstvom pevovodje Marka Tirana, recitatorka Lidija Bizjak je recitirala pesem Petra Levca Spo- mini, učenki Neli Gajšek in Manja Dvoršak sta recitali pesem Lojze- ta Krakarja Jesen in Hana Koder- man Škoberne pesem Svetovja, mladi kitarist Tibor Ostrožnik pa je zaigral pesem *Pravljica za Mihca*.
Pred koncem prireditve je pod- predsednik **Slavko Pečnik** podelil priznanje miniaturno skulpturo *Bo- rec partizan*, ki simbolizira trpkost trpljenja in veličino narodnoosvo- bodilnega boja, ohranjanja spomin na junaško obdobje zgodovine sloven- skega naroda, ki je prvič v zgodovi- ni ustanovil svojo državo – v skup- nosti jugoslovanskih narodov. Pri- znanje ZB NOB Črnuče je bilo po- deljeno Boštjanu Rupniku in mag. Aleksandru Kociću za dolgoletno požrtvovalno delo v Združenju borcev NOB Črnuče.

Dragica Škrlep

FESTIVAL ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE

Ali smo družba, v kateri želimo živeti?

Vsaka družba, pa tudi naša, se mora sčasoma vprašati: Ali smo resnično ustvarili okolje, v katerem želimo živeti, ko se postaramo? Odgovor na to vprašanje je letos znova iskalo več kot 15.000 obiskovalcev in 3.000 soustvarjalcev 24. Festivala za tretje življenjsko obdobje (F3ŽO), največjega dogodka za starejše v Sloveniji in enega vodilnih v Evropi. Festival, ki je potekal med 30. septembrom in 2. oktobrom v Cankarjevem domu, je bil tudi tokrat praznik znanja, kulture, ustvarjalnosti in sočutja med generacijami.

Pod častnim pokroviteljstvom predsednika Vlade RS **dr. Roberta Goloba** in pod geslom »**Vsi smo ena generacija**«, je F3ŽO povezal stroko, državo, gospodarstvo in civilno družbo v razpravi, kako zagotoviti kakovostno, dostojno in varno življenje v starosti in kako graditi družbo, ki starejših ne izključuje, ampak se od njih uči.

Posebna skrb je bila namenjena še gibanju, prehrani, rokodelstvu in ohranjanju življenjskega veselja.

Tudi letos je Festivalna kavar- na nudila prostor toplih pogovorov in osebnih zgodb. Slavica Bučan je gostila znane Slovence, med njimi Toneta Partljiča, Maria Galuniča, Martina Goloba, Tanjo Zajc Zupan, Mišo Molk in Majo Ferme, ki so z obiskovalci delili svoje poglede na staranje, ustvarjanje in prehode med življenjskimi obdobji.

Festival je znova zaživel v ritmi- h pesmi, plesa in kulture z vseh koncev Slovenije. Dva odra, Med- generacijski in Odprti, pa sta bila prostor ustvarjalnosti, povezova- nja in veselja do življenja. Na slo- vesnem odprtju 30. septembra v Linhartovi dvorani je zbrane nago- voril tudi predsednik vlade dr. Robert Golob.

Mestna občina Ljubljana, dolgo- letna partnerica festivala, je pos- krbela za bogat spremljevalni pro-

Novi članici Zveze borcev

Festivala za tretje življenjsko obdobje (F3ŽO) je bil uspešen tudi za slovensko borčevsko organizacijo. Naša stojnica je bila izjemno dobro obiskana. Tudi z mladimi. Veliko jih je sodelovalo v nagradni igri, zanimalo so jih naše publikacije, v naše vrste pa je pristopilo tudi več mladih članic in članov. Med njimi sta bili tudi sestre **Tina Gaber Golob** in **Urško Gaber**, ki sta nam z veseljem odgovorili na nekaj vprašanj.

Ste že dalj časa razmišljali o članstvu v ZZB ali je to bila morda hipna odločitev?

Odločitev ni bila hipna, temveč rezultat zavedanja, kako pomembno je ohranjanje spomin na zgodovino naroda, še posebej na tiste trenutke, ko sta bila pogum in solidarnost močnejša od strahu. Član- stvo v ZZB vidiva kot naravno nadaljevanje družin- ske in družbene vrednote – spoštovanja do ljudi, ki so se borili za svobodo, in do ideje, da mir ni sa- moumeven.

Kaj vas je najbolj spodbudilo? Kak poseben po- zitiven/negativen dogodek?

Najbolj naju spodbudi občutek, da je danes, v času hitrih informacij in površnosti, treba ponovno poudariti pomen vrednot – poguma, sočutja, pove- zovanja. Ob srečanjih s preživeliimi udeleženci na- rodnoosvobodilnega boja se zaveš, kako resnično so te vrednote nekoč živele in kako dragocene so še danes, če jih prenesemo v sodoben kontekst. Tudi najin pokojni dedek, gospod Franc Gaber, je bil član ZZB.

Kako bi ocenili odnos sedanjega časa in javnosti do narodnoosvobodilnega boja, partizanstva?

Opažava precej kontrastov. Mlajše generacije so pogosto oddaljene od zgodovinskih dogodkov, a hkrati opažamo tudi iskreno zanimanje, kadar se o tem govori odprto, brez ideoloških okvirov. Me- niva, da je pomembno, da se o narodnoosvobodil- nem boju govori človeško – ne le s simboli, ampak z osebnimi zgodbami, ki nagovarjajo srce.

Na kakšen način bi sedanjo mlado generacijo seznanjali z vrednotami narodnoosvobodilnega boja, povezanimi z domoljubjem?

Mladi potrebujejo pristne zgodbe – takšne, ki jih začutijo. Približamo se jim lahko z osebnimi izpo- vedmi, dokumentarnimi vsebinami, okroglimi mi- zami, družbenimi akcijami ali umetniškimi projek- ti, ki zgodovino prevedejo v njihov jezik. Filmi, kot sta Zadnji dnevi in Preboj, so odličen primer, kako se lahko z močnimi, doživljajskimi pripovedmi te vrednote dotaknejo tudi mlajše generacije.

Na kaj najprej pomislite ob imenu naše organi- zacije?

Na besedi svoboda in pogum. Na ljudi, ki so znali reči »ne« v času, ko je bilo to nevarno, in ki so ver- jeli, da ima resnica svojo moč, četudi jo moraš bra- niti sredi gozda.

Ali se spomnite kake zanimive pripovedi oziro- ma zapisa o narodnoosvobodilnem boju?

Da, veliko pripovedi starih staršev – o partizanih, ki so se skrivali po gozdovih, o ženskah, ki so jih skrivale in jim nosile hrano, o medsebojni pomoči. Te zgodbe so bile preproste, a polne človečnosti. Danes se nama zdi pomembno, da jih posreduje- mo naprej, ker v njih ni le zgodovina, ampak tudi sporočilo o tem, kakšni ljudje želimo biti.

Zakaj se vam zdi spominjanje narodnoosvobo- dilnega boja pomembno za današnji čas?

Ker je kolektivni spomin neke družbe temelj, na katerem gradiš prihodnost. Če pozabiš, kdo si bil, ne veš, kam greš. Tako spominjanje ni poveljeva- nje preteklosti, temveč zavedanje, da je bila svo- boda izbor – in da mora to ostati vsak dan znova.

Ali ste in koliko ste v osnovni šoli izvedeli o naro- dnoosvobodilnem boju?

V šoli smo se o njem učili iz učbenikov, zgodovina me je vedno zanimala, imela sem jo celo na maturi, a najbolj živo sem te zgodbe doživela doma, ko sta o njih pripovedovala moja dedka. Takrat so se šte- vilke in datumi spremenili v ljudi, obraze in usode. In prav to se mi zdi bistvo: zgodovine se ne učimo le iz knjig, ampak jo resnično razumemo šele, ko jo slišimo iz osebnih izkušenj.

S. B., foto: Manja Konkolič

Pri stojnici ZZB je bilo živahno od odprtja do zaprtja. Obiskali so nas tudi glasbeniki, odmevale so partizanske pesmi.

Strokovni program, ki ga snu- je 50-članski programski svet pod vodstvom **Vlaste Nussdorfer**, je letos izpostavil teme vseživljenjske- ga učenja, zdravja, dostojnega biva- nja, ustvarjalnosti in zaposlitvenih priložnosti v zrelejših letih. Osrednje vprašanje pa ostaja nespremenjeno: **Ali živimo v družbi, v kakršni si želimo živeti?**

Ob strokovnih razpravah je festi- val obiskovalcem ponudil bogat iz- obraževalni program – predavanja, delavnice in pogovore o čustveni inteligenci, telesnem in kognitiv- nem zdravju, zakonodaji ter iska- nju smisla v vsakdanjem življenju.

gram z ogledi mesta, delavnicami in kulturnimi dogodki, namenjenimi vsem generacijam. V sejmskem delu festivala pa so se predstavi- li številni razstavljavci s področij zdravja, prehrane, turizma, izobra- ževanja in socialnega varstva. Fe- stival za tretje življenjsko obdobje je vsako leto več kot le dogodek! Je ogledalo družbe, njene zrelosti, odprtosti in človečnosti. Je prostor, kjer se sprašujemo o številnih eksis- tencialnih vprašanjih, še zlasti pa vprašanjih o vlogi starejših v naši družbi in njihovi vlogi v njej.

Črt Kanoni

SPOMINSKA SLOVESNOST NA MOLATU

V taborišču umrlo tisoč domoljubov

Ob 82. obletnici osvoboditve ta- boriščnikov iz Mussolinijevega fašističnega koncentracijskega taborišča Molat in 80. obletni- ci konca druge svetovne vojne je bila 16. septembra na otoku Mo- lat spominska slovesnost, ki se je je udeležila tudi delegacija ZZB NOB Slovenije. Organizatorji, za- drsko Združenje taboriščnikov iz Dalmacije, ki ga vodi prof. Vladi- mir Alavanja, so v sodelovanju z mestom Zadar in Zadrsko župani- jo pripravili pester program.

Udeleženci so med skupinskim pohodom položili vence in cvetje ter prižgali sveče pri spomenikih padlim in umrlim v središču Mo- lata, na mestnem pokopališču in v spominskem parku, kjer je tudi pokopališče taborišča Molat. Obi- skali so tudi ostanke nekdanjega

taborišča – stražne stolpe, vod- njak, zidane stavbe – ki se uvršča- jo med kulturne spomenike Repu- blike Hrvaške. Osrednje dogajanje je bilo na športnem igrišču v zali- vu Jazi, kamor so med drugo sve- tovno vojno taboriščniki prihajali z ladjami iz Zadra.

O zgodovini taborišča je govoril **Vladimir Alavanja**, priložnostne govore pa so imeli predstavniki Zadrške županije in mesta Zadar, UABA Zadrške županije i UABA Zadra. Pozdravni pismi sta posla- la župan Raba Nikola Grgurić in Fabio Vallon, predsednik ANPI- -VZPI Trst. Posebej toplo je bil sprejet nagovor člana predsedstva ZZB NOB Slovenije **Janeza Ali- ča**, ki je na kratko orisal delovanje slovenske borčevske organizaci- je in posebej poudaril skrb za več

kot 8000 spomenikov, ki jih varu- jemo in celo postavljamo nove. »ZZB NOB Slovenije s ponosom praznuje 80. obletnico zmage nad fašizmom in nacizmom. Slovenski narod se je z Osvobodilno fron- to in partizanskim bojem uvrstil med narode, ki imajo neizbrisno in častno mesto v veliki protifa- šistični zavezniški koaliciji med drugo svetovno vojno. Partizan- ska zmaga je pomenila poraz oku- pacijskih vojsk skupaj z domačimi kolaboracijskimi enotami. V Zve- zi združenj borcev podpiramo vsa prizadevanja, ki spoštujejo zgo- dovino, ter zavračamo vsakršne manipulacije in zlorabe z njo. S preteklostjo se moramo sprijazni- ti in jo sprejeti takšno, kakršna je bila, v dobrem in slabem. In ne smemo dovoliti, da bi obremenje-

vala sedanost in skupno delova- nje za prihodnost.«

V kulturnem programu so pred- vajali hrvaške, slovenske in itali- janske partizanske pesmi, prebrali spomine enega izmed taboriščni- kov in brali pesmi s taboriščno te- matiko. Po prireditvi so si udele- ženci lahko v nekdanji poveljniški stavbi taborišča ogledali tudi raz- stave v okviru petega Molatskega kulturnega poletja, ki jih je pripra- vilo Združenje dalmatinskih tabo- riščnikov.

Na ogled je bila razstava o Mu- ssolinijevih taboriščih v hrvaškem Primorju in severni Dalmaciji, ki je zasnovana kot jedro nastajajo- če stalne razstave. Na ogled so bili tudi panoji, ki prikazujejo tabori- šča Gonars, Visco in Rab, pa tudi pano o spominskih kostnicah, kjer

Delegacija ZZB NOB Slovenije je venec položila tudi v spominskem parku – pokopališču, na Molatu

so pokopani Jugoslovani, med nji- mi mnogo Slovencev, iz 63 Mu- ssolinijevih taborišč. Razstavo sta dopolnila dva panoja italijanskih avtorjev Carla Lucchietta in Carla Caponettija z naslovom »Bili smo okupatorji«, ki govorita o odgo- vornosti in zapuščini fašistične re- presije z vidika sodobnih italijan- skih zgodovinarjev.

J. A., foto: Ivanka Kumelj